

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ნინო მათეშვილი

შობადობის ტენდენციები საქართველოში 2000-იანი წლებიდან
დღემდე, კახეთის მაგალითზე

დემოგრაფიისა და მოსახლეობის გეოგრაფიის მიმართულება

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია დემოგრაფიისა და მოსახლეობის
გეოგრაფიის მიმართულების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

ნაშრომის ხელმძღვანელი: ვაჟა ლორთქიფანიძე

პროფესორი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

თბილისი 2017

ანოტაცია

ქვემოთ მოცემულ ნაშრომში „შობადობის ტენდენციები საქართველოში 2000-იანი წლებიდან დღემდე, კახეთის მაგალითზე“ განხილულია შობადობის მდგომარეობა კახეთის რეგიონსა და საქართველოში 2000-2017 წლებში, განსაზღვრულია შობადობის დონის ცვლილებაზე მოქმედი ფაქტორები და გაანალიზებულია კავშირი რეგიონისა და ქვეყნის მოსახლეობის დემოგრაფიულ მდგომარეობას შორის. თემის შერჩევას გათვალისწინებულია საკითხის აქტუალობა, კერძოდ ის ფაქტი, რომ უკანასკნელ ხანებში ძალიან დამძიმდა დემოგრაფიული ვითარება ქვეყანაში. შობადობის დონის კლება, ემიგრაციის დონის მატება, სქესობრივ-ასაკობრივ სტრუქტურში მომხდარი ცვლილებები, გაუარესებული სოციალურ-ეკონომიკური ფონი და შესაბამისად, რეპროდუქციული განწყობა და ქცევა - ეს ყველაფერი პირდაპირ აისახება ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობაზე. მოსახლეობის შენარჩუნება და განახლება სულ უფრო რთული ხდება.

შობადობის შესწავლისთვის, მდგომარეობის შეფასების, სიტუაციის ანალიზისა და ტენდენციების დასადგენად გამოყენებულია როგორც საკითხის ირგვლივ უკვე არსებული თეორიული მასალა და სამეცნიერო წყაროები, ისე ოფიციალური სააღრიცხვო ორგანოების მიერ(საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური) მოწოდებული სტატისტიკური ინფორმაცია. ქვემოთ მოცემული ნაშრომის კვლევის საგანს წარმოადგენს შობადობა, კვლევის ობიექტი კი ამ შემთხვევაში კახეთის მოსახლეობაში არსებული შობადობის მდგომარეობის შეფასება და პარალელების გავლება ქვეყნის დემოგრაფიულ მდგომარეობასთან, რადგან რეგიონებში არსებული ვითარება ქმნის სწორედ მთელი მოსახლეობის დემოგრაფიულ პროფილს. ნაშრომში განხილულია, ერთის მხრივ, საკითხის ისტორიული რაკურსი - შობადობის მდგომარეობა და ტენდენციები XIX საუკუნის ბოლოდან XX საუკუნის დასასრულამდე, ხოლო, მეორეს მხრივ, წარმოდგენილია ჩვენი დროის - 2000-2016 წლების სტატისტიკური მასალა კახეთისა და საქართველოს მოსახლეობაში მიმდინარე პროცესების შესახებ, რომელიც შემდგომ გაანალიზებულია და მიღებულ შედეგებზე დაყრდნობით შეფასებულია ქვეყნის დემოგრაფიული პერსპექტივები.

ზოგადად, შობადობის კვლევა ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან თაობათა განახლების პროცესში სწორედ ეს დემოგრაფიული მოვლენა თამაშობს გადამწყვეტ როლს. ჩვენს რეალობაში ბევრი ნაშრომი მიეძღვნა შობადობის ბიოლოგიური, დემოგრაფიული, სოციალური თუ ეკონომიკური კუთხით შესწავლას. ბევრი მათგანი ეხმიანება შობადობის კლების მიზეზებს, ბევრი ავტორი საუბრობს ეფექტიანი და მიზანმიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაზე. საგულისხმოა, რომ ბოლო წლების განმავლობაში პირველად იქნა შემუშავებული დემოგრაფიული პოლიტიკის ჩარჩო-დოკუმენტი, რომელიც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს საკითხის მნიშვნელოვანებას.

ამ ნაშრომში განხილულია შობადობა განსხვავებული რაკურსით, კერძოდ წარმოდგენილია შობადობის პრობლემა რეგიონულ ჭრილში, კახეთის მაგალითზე. სიახლეს წარმოადგენს აქ მოცემული უახლესი სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი, რომელიც განზოგადებულია მთელი საქართველოსთვის. ასევე, ნაშრომში წარმოდგენილი და თავმოყრილია ყველა თეორიული მიდგომა თუ მეცნიერული შეხედულება, რომლებიც დაეხმარება მკითხველს უკეთ გაერკვეს შობადობის არსსა და მნიშვნელობაში.

Childbirth Trends in Georgia from 2000s until today, Kakheti example

Abstract

In this thesis “Childbirth Trends in Georgia from 2000s until today, Kakheti example” there are reviewed tendencies of birth in the region in 2000-2017 years and defined the factors affecting the birth rate in the country and analyzed connection between demographic situation of the region and the country. The author chose the topic due to its actuality, especially now, when demographic situation is in crisis in our country. Decrease of birth rate, increase of emigration, changes in sex and age structures, worsen socio-economic conditions and reproductive disposition and behaviour – all of these effects on the whole population. It’s getting more and more difficult to keep and renew our population.

There are different academic and statistical sources used for the assessment of birth rates and trends in Georgia, especially in Kakheti. The subject of the research is birth and the research object is to evaluate birth trends and rates in population of Kakheti and to determine its influences on country’s demographic profile. On one hand, there are shown the historical vision of the issue and the other hand there is some statistical information, which helps the author to assess future demographic prospects of Kakheti region and the country.

In general, the research of demographic issues, is of great importance, because such demographic phenomenon is the main actor in the process of generation renewal. There are many academic thesis and works about biological, demographic, social or economic aspects of birth. Many of them echoe the issue of birth defects and they speak about affective and targeted demographic policy. It should be noted, that it’s first time when there is developed framework of demographic policy in Georgia. This indicates the importance of such cases.

The author reviewed the birth by another perspective, more specifically there is given the birth problems in the regional context, on the example of Kakheti. The novelty of this thesis is the newest statistical information and its analyses, which is generalized on the population of Georgia. Besides, there are collected and presented all the main theoretical or scientific approaches, which help the reader to understand the meaning and importance of this issue.

შინაარსი

შესავალი	7
1. შობადობა, როგორც დემოგრაფიის შესწავლის მთავარი ობიექტი.....	9
1.1. მეცნიერული დამოკიდებულებები შობადობის მიმართ	9
1.2. შობადობის, როგორც დემოგრაფიის პრობლემისა და ცნების შესახებ.....	11
1.3. შობადობა და დემოგრაფიული კანონები	14
1.4. მოსახლეობის აღწარმოებისა და შობადობის პრობლემა	21
1.5. შობადობის დამოკიდებულება რეპროდუქციულ ქცევაზე და მასზე.....	23
მოქმედი ფაქტორები.....	23
2. კახეთის მოსახლეობა ისტორიულ ჭრილში; შობადობის ტენდენციები რეგიონში 2000 - იანი წლებიდან დღემდე.....	29
2.1. კახეთის მოსახლეობის რაოდენობა	29
2.2. კახეთის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა.....	31
2.3. შობადობის ტენდენციები კახეთის მოსახლეობაში, 2000-იანი წლებიდან დღემდე	33
დასკვნა	46
ბიბლიოგრაფია.....	48
დანართები.....	49

შესავალი

XXI საუკუნის დასაწყისში საქართველო მსოფლიოში გამოირჩეოდა მოსახლეობის რაოდენობის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი კლებით. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ამ პერიოდში საქართველოში სიკვდილიანობა აჭარბებდა შობადობას. პირიქით, საქართველოში უმნიშვნელო ბუნებრივი ზრდა შეინიშნებოდა. მოსახლეობის საშუალო წლიური კლება განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ჩვენი საუკუნის დასაწყისში, ისევე, როგორც წინა პერიოდში, ქვეყანა დატოვა ძალიან ბევრმა მოქალაქემ. თუმცა ამის შემდეგ დაიწყო შობადობის დონის კლება და ფაქტია, რომ ბოლო ხანებში საქართველო განსხვავებულ დემოგრაფიულ რეჟიმში ცხოვრობს.

სხვადასხვა რეგიონის მოსახლეობა დემოგრაფიული განვითარების თვალსაზრისით სხვადასხვა ფაზაში იმყოფება, რომელთა გავლას დროის განსხვავებული პერიოდი სჭირდება. განვითარებულმა და განვითარებადმა ქვეყნებმა ერთდროულად გაიარეს დემოგრაფიული გადასვლის პირველი ფაზა, შემდეგ კი სიტუაცია შეიცვალა.

დღეისათვის საქართველოს მოსახლეობა აღწარმოების თანამედროვე ტიპის მესამედან მეოთხე ფაზაში გარდამავალ პერიოდში იმყოფება: კლებულობს შობადობა, კლებულობს მოკვდაობა (მოსახლეობის დაბერების საფუძველზე), ძალიან მცირდება ბუნებრივი მატება, შეინიშნება დროდადრო კლებაც. აქ უკვე ვაწყდებით შობადობის პრობლემას, რომელიც უმნიშვნელოვანესია მოსახლეობს ბუნებრივი მოძრაობისა და კვლავწარმოების თვალსაზრისით.

შესაბამისად, შობადობის შესწავლა და ტენდენციის გამოვლენა ერთ-ერთი რეგიონის, ამ შემთხვევაში კახეთის მაგალითზე საჭიროდ და საინტერესოდ მიმაჩნია, რადგან ზოგადად, ქვეყნის დემოგრაფიულ სახეს მისი რეგიონები და იქ მცხოვრები მოსახლეობა ქმნის. რეპროდუქციული განწყობები და ქცევა, რომელიც განაპირობებს ამა თუ იმ საზოგადოებაში შობადობის ინტენსივობას და დონეს, ძირითადად გამოწვეულია ქვეყნის რეგიონების ისტორიულად და კულტურულად ჩამოყალიბებული ოჯახური ტრადიციებით, რელიგიით, მსოფლმხედველობითა და მათი სოციალურ-ეკონომიკური ყოფით. ჩემი განსაკუთრებული ყურადღება კახეთის რეგიონისადმი განპირობებულია

იმით, რომ აქ და ზოგადად, ქვეყანაში მიმდინარე დემოგრაფიული პროცესები ზუსტად იმეორებენ ერთიმეორეს დინამიკას და ლოგიკური მიზეზ-შედეგობრივი კავშირით ესადაგებიან ქვეყნის ზოგად დემოგრაფიულ სურათს.

მოცემულ ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება დავუთმე კახეთის რეგიონში მიმდინარე პროცესებს შობადობის თვალსაზრისით, მიზნად დავისახე, გამომევილინა ის გარემოებები, რომლებიც მოქმედებს შობადობის დონეზე რეგიონსა და ქვეყანაში, ასევე - შობადობის ტენდენციები ბოლო წლების სტატისტიკურ მასალაზე დაყრდნობით და ის, თუ რა მნიშვნელობა აქვს აქ მიმდინარე პროცესებს ქვეყნის დემოგრაფიულ განვითარებაში.

შობადობის შესახებ ბევრი სამეცნიერო და აკადემიური ნაშრომია შექმნილი მეცნიერული შესწავლის სხვადასხვა ეტაპზე. ისეთი ავტორები, როგორებიც არიან თოთაძე, წულაძე, ჩიქავა, ახალაია და სხვანი, სტატისტიკურ ინფორმაციაზე და თავიანთ შეხედულებებსა და თეორიულ ცოდნაზე დაყრდნობით აფასებდნენ შობადობის ზოგად პრობლემებს, მეზო(ქვეყნის) და მაკრო(მსოფლიო) დონეზე, თუმცა აქამდე ნაკლებად იყო შესწავლილი შობადობის რეგიონული ასპექტები, როგორც, მაგალითად, ჩემს ნაშრომშია წარმოდგენილი.

ჩემს საკვლევ საგანს წარმოადგენს შობადობა, როგორც დემოგრაფიის შესწავლის მთავარი ობიექტი და მასზე მოქმედი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს მისი დონის ცვლილებაზე. ნაშრომის მიზანი კი კახეთის მოსახლეობის მაგალითზე არსებული რეგიონული ტენდენციების გამოვლენა და პარალელების გავლებაა ზოგადად საქართველოს მოსახლეობაში მიმდინარე პროცესების მიმართ, რომელთა გამო დღეს დემოგრაფიული კრიზისის ზღვარზე ვდგავართ. ამ ვითარებიდან გამოსავლის პოვნამდე კი მიზეზთა გამოვლენა და მათი კარგად გააზრებაა საჭირო.

1. შობადობა, როგორც დემოგრაფიის შესწავლის მთავარი ობიექტი

1.1. მეცნიერული დამოკიდებულებები შობადობის მიმართ

რით არის გამოწვეული შობადობის შესწავლისადმი ესოდენ დიდი ინტერესი? ადამიანები მათ გარემომცველ საგნებსა და მოვლენებთან მუდმივ ურთიერთქმედებაში იმყოფებიან. ისინი მრავალ საგანსა და მოვლენას აკვირდებიან და ბევრი მათგანის უშუალო მონაწილენიც არიან.

თუმცა შობადობისადმი ინტერესი მარტოდენ ზემოთქმულიდან არ გამომდინარეობს.

ჩვენი დროისათვის, შობადობის შესწავლასთან დაკავშირებული გარკვეული წარმატებისდა მიუხედავად, იგი იმ პრობლემატურ საკითხთა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელიც გადაუდებელ გადაწყვეტას მოითხოვს.

რით არის გამოწვეული შობადობის პრობლემის გადაწყვეტის აუცილებლობა?

ბოლო დროს დედამიწის ზურგზე ძნელია ისეთი სახელმწიფოს მონახვა, რომელსაც არ აწუხებდეს შობადობის პრობლემა.

სხვადასხვა ქვეყანაში შობადობისადმი დამოკიდებულება სხვადასხვაა.

ძირითადად შეიძლება გამოვყოთ სამი სახის დამოკიდებულება:

1. შობადობის არსებული დონე არახელსაყრელია, რადგან ის მაღალია;
2. შობადობის არსებული დონე არახელსაყრელია, რადგან ის დაბალია;
3. შობადობის არსებული დონე ხელსაყრელია.

შობადობა „წმინდამეცნიერული“ პრობლემატურობის გარდა მწვავე პრაქტიკულ მნიშვნელობას სწორედ მაშინ იძენს, როდესაც მისი დონე არახელსაყრელია(ან საჭირო ხდება შობადობის არსებული დონის შენარჩუნება).

პირველ შემთხვევაში მისი მაღალი დონე და ამით გამოწვეული მოსახლეობის მატება წინ უსწრებს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

მეორე შემთხვევაში, შობადობის დაბალი დონე სოციალურ-ეკონომიკური საკითხის გარდა წინა პლანზე წამოსწევს ისეთ საგანს, როგორცაა მოსახლეობის აღწარმოება, რადგან შობადობის დაბალი დონე შესაძლებელია საკმარისი არ აღმოჩნდეს მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისათვისაც კი (წულაძე გ., 1984).

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ცენტრალურმა და აღმოსავლეთ ევროპამ, მათ შორის საქართველომ, განიცადა ღრმა ცვლილებები ცხოვრების ყველა სფეროში. რა თქმა უნდა, ამან გავლენა მოახდინა დემოგრაფიულ ქცევაზე: ერთის მხრივ, გაიზარდა ახალი ოჯახების რაოდენობა, ხოლო პარალელურად, მკვეთრად შემცირდა შობადობა. 21-ე საუკუნის დასაწყისში პოსტ-საბჭოთა ქვეყნები წარმოადგენდნენ მსოფლიოში ყველაზე დაბალი შობადობის დონის მქონე სახელმწიფოების ჯგუფს (Sobotka, 2004).

ბევრი პოლიტიკოსი აღნიშნავს, რომ ქრონიკულად პროგრესირებადი შობადობის კლების ტენდენციისა და შრომითი რესურსის კლების მქონე საზოგადოებები აწყდებიან მთელ რიგ პრობლემებს სოციალურ ცხოვრებაში, მაგალითად, როგორც წესი, მათ უწევთ ხოლმე საპენსიო პოლიტიკის შეცვლა (დემოგრაფიული დაბერების გამო), ადამიანთა სამსახურიდან განთავისუფლებისთვის ასაკობრივი ზედა ზღვარის გადახედვა, ურბანული დაგეგმარების ცვლილება და სხვა მრავალი. შესაბამისად, ყოველთვის საინტერესოა შობადობის მიმდინარე ტენდენციის ცოდნა, როგორც მეცნიერული, ისე საზოგადოებრივი თვალსაზრისით (Balbo, 2009).

სოციალური გარდაქმნის ამ ეტაპზე, სამწუხაროდ, არ ტარდებოდა სათანადო კვლევები შობადობის, ნაყოფიერებისა და ამ მხრივ გადაწყვეტილების მიმღებ ინდივიდებში რეპროდუქციული განწყობების შესასწავლად. საერთაშორისო მკვლევარები ძირითადად ინტერესდებოდნენ პოსტ-საბჭოთა ბალკანური და აღმოსავლეთი ევროპის სახელმწიფოებით და ინტერესის მიღმა რჩებოდა კავკასიის რეგიონის ქვეყნები.

შობადობის საკითხი მეტ-ნაკლებად შესწავლილია ქართველი მეცნიერების მიერ, რომელთა ნაშრომების, კვლევების შედეგად დაგროვილი ინფორმაციისა და დღეს არსებული სტატისტიკური მონაცემების წყალობით შესაძლებელია შობადობის დონის ცვლილებისა და ტენდენციების გამოვლენა, რასაც ქვემოთ შევეცდები.

1.2. შობადობის, როგორც დემოგრაფიის პრობლემისა და ცნების შესახებ

შობადობა დემოგრაფიის ცენტრალური საკითხია. თანამედროვე პირობებში, მოკვდაობის შედარებით დაბალი დონის გამო მთლიანობაში მოსახლეობის კვლავწარმოება მხოლოდ და მხოლოდ შობადობის დინამიკით განისაზღვრება. შობადობის პრობლემის სიმწვავე იმ გარემოებითაც არის განპირობებული, რომ თუ მოკვდაობის (სიკვდილის) მიმართ ყველა ადამიანის, რა ადგილიც არ უნდა ეკავოს მას საზოგადოებაში, ნეგატიური ერთსულოვნება არსებობს, შობადობის მიმართ დამოკიდებულებაში კი ამჟამად აზრთა დიდი, ზოგჯერ მწვავე პოლიტიკამდე მისული, განსხვავებულობაა.

მაგრამ თავდაპირველად ცნებების შესახებ. დემოგრაფიაში, შობადობა - ესაა განსაზღვრულ სოციალურ გარემოში დაბადებათა სიხშირე ანუ შობადობა და დაბადებათა რიცხვი - სრულებითაც არ არის ერთიდაიგივე. შობადობა ინტენსივობის გამომხატველი ცნებაა, დაბადებათა რიცხვი კი - ექსტენსივობის (ბორისოვი ვ. ა., 1999).

სხვაგვარად, შობადობა - ბავშვთა შობის პროცესი ადამიანთა ერთობლიობაში, რომელიც თაობას ან მოსახლეობას შეადგენს. შობადობა მოკვდაობასთან ურთიერთქმედებისას ქმნის მოსახლეობის აღწარმოებას.

ადამიანის მიერ შთამომავლობის აღწარმოების უნარი შობადობის ბიოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს. ბავშვთა შობის პოტენციური შესაძლებლობა ეფუძნება ნაყოფიერებას, რომლის რეალიზაცია წარმოებს ქალების ერთობლიობაში რეპროდუქციული ქცევის შედეგად. რეპროდუქციული ქცევის საბოლოო შედეგი - ოჯახში

ბავშვების რაოდენობა ცხოვრების წესის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული მის სხვა კომპონენტებთან.

შობადობის მაქსიმალურად შესაძლებელ დონეს აფასებენ ნაყოფიერების დონით. ნაყოფიერების დონის გაზომვის პირდაპირი მეთოდები არ არსებობს. მას აფასებენ ირიბად - განაყოფიერების უნარის ან ბუნებრივი შობადობის დონის საფუძველზე, რომელიც ყოველთვის მეტია რეალური შობადობის დონეზე.

შობადობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ქორწინების ინსტიტუტზე, ეს უკანასკნელი და მისი გავრცელება სხვადასხვა საზოგადოებაში მნიშვნელოვნად განსხვავდება. ქორწინებაში მყოფების შობადობა თითქმის ყოველთვის მეტია, ვიდრე ქორწინებაში არმყოფების. ქორწინებაგარეშე დაბადებული ბავშვების წილი უმრავლეს ქვეყანაში დიდი არ არის, თუმცა მისი ცვალებადობა ცალკეული ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია - 0-დან ზოგიერთ არაბულ ქვეყანაში, 70-80%-მდე ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის ზოგიერთ ქვეყანაში.

შობადობის გაზომვას აწარმოებენ სხვადასხვა კოეფიციენტის, შობადობის ცხრილებისა და ინდექსების საშუალებით. შობადობის მაჩვენებლებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ისეთებს, რომლებიც შობადობას ახასიათებენ არა დაბადებული ბავშვების რაოდენობის საფუძველზე, არამედ შეხედულებათა რაოდენობრივი შეფასების მიხედვით, რომლებიც მიიღება სპეციალური გამოკვლევების შედეგად ოჯახში ბავშვების იდეალური, სასურველი, მოსალოდნელი და სხვ. რაოდენობის დადგენით.

შობადობის დღევანდელი მდგომარეობის გაგებისა და მომავალი ტენდენციების განსაზღვრისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს მის ისტორიულ ევოლუციას, რომელიც დაკავშირებული იყო საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან. კაპიტალიზმამდე შობადობის დონე განისაზღვრებოდა ბუნებრივი შობადობის დონით და სხვადასხვა ასაკის დაქორწინებული ქალების წილით. ქორწინება ის ძირითადი ინსტრუმენტი იყო, რომელიც არეგულირებდა შობადობას. ჩასახვის საწინააღმდეგო საშუალებები უძველესი დროიდან იყო ცნობილი, მაგრამ ისინი ძირითადად

გამოიყენებოდა ქორწინებაგარეშე ბავშვების გაჩენის თავიდან ასაცილებლად, ხოლო ქორწინებაში რეპროდუქციული ქცევა მიმართული იყო ბავშვების მაქსიმალურად შესაძლებელი რაოდენობის ყოლისაკენ. ამ დროს არ წარმოებდა ბავშვთა შობის ნებელობითი შეზღუდვა და ადგილი არ ჰქონდა ბავშვთა შობის შიგაოჯახურ რეგულირებას. მე-18 საუკუნის ბოლოდან თანდათან იწყება ამ უკანასკნელთა გამოყენება და გავრცელება თავდაპირველად დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში. საქართველოში ეს პროცესი მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრიდან დაიწყო. ამ მდგომარეობას მოჰყვა შობადობის შემცირება, რომელმაც თანდათან სულ უფრო გამოხატული და მნიშვნელოვანი ხასიათი მიიღო.

შობადობის კვლევის ისტორია იწყება მე-17 - მე-18 საუკუნეებში უკვე ჯორჯ გრაუნტის ნაშრომებში დადგენილ იქნა შობადობის მახასიათებლები. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრამდე შობადობასთან დაკავშირებული საკითხები ძირითადად თეორიულ პლანში განიხილებოდა - მალთუსიანელებისა და მათი მოწინააღმდეგეების პოლემიკის სახით. ამასთან, ამ დროს უმრავლესი ქვეყნის შობადობის სტატისტიკა არ იყო დამაკმაყოფილებელი. მე-19 საუკუნის ბოლოს დაგროვდა საკმარისი მონაცემები, მაგრამ შობადობის შესწავლამ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები ჯერ პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, ხოლო შემდგომში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გადადგა (წულაძე გ. , 2012).

გარდა იმისა, რომ შობადობის შესწავლის ბერკეტები გამრავალფეროვნდა, ხოლო მისი კვლევის ისტორიაც უკვე საკმარისად დიდ დროს მოიცავს, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საკმაოდ დიდხანს ხდებოდა შობადობისა და ნაყოფიერების ცნებების აღრევა. თუ რა იგულისხმება, ამას ქვემოთ მოგახსენებთ.

შობადობისა და ნაყოფიერების განსხვავების აუცილებლობა 1960-იანი წლების ბოლოს მომწიფდა, შობადობის ფაქტორების შესწავლაში სოციოლოგიური მიდგომების განვითარებასთან დაკავშირებით. მკვლევარებმა შობადობის რეგულირების ნებელობითი ასპექტებისათვის სულ უფრო მეტი ყურადღების დათმობა დაიწყეს და ამასთან დაკავშირებით საჭირო გახდა „სუბიექტური“, ე.ი. გაჩენილი ბავშვების რიცხვისა და ვადებთან დაკავშირებით ადამიანთა ნებაზე დამოკიდებული ფაქტორების უფრო მკაფიოდ

გამოყოფა, „ობიექტური“, ე.ი. ადამიანის ნებისაგან დამოუკიდებელი ფაქტორებისაგან. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება ჩასახვისა და ბავშვების გარკვეული რიცხვის გაჩენისადმი ადამიანთა ფიზიოლოგიური უნარი, რაც ბიოლოგიურ მეცნიერებაში ძველთაგანვე ნაყოფიერებად იწოდება და მხოლოდ შემთხვევითი უაზრობით ამ სახელმა დემოგრაფიაში სხვა დამატება მიიღო (სხვა ობიექტებზე).

მიუხედავად ამისა, ტრადიცია ძალიან სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა. სპეციალისტებმა მხოლოდ უკანასკნელ წლებში თქვეს მასზე თითქმის სრული უარი.

ნაყოფიერება - ეს ქალის, ვაჟის, ქორწინებითი წყვილის ჩასახვისა და ბავშვების გარკვეული რაოდენობის გაჩენის ბიოლოგიური უნარია. იზომება ქალის პოტენციურად შესაძლო ცოცხლადგაჩენათა რიცხვით, რომელიც დამოკიდებულია ორივე მეუღლის გენეტიკურ თვისებებზე და ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე, აგრეთვე ქორწინებაში მათი ფიზიოლოგიური თვისებების შეთავსებაზე (ზოგჯერ ჯანმრთელ მეუღლეებში მათი ბიოლოგიური შეუთავსებლობის გამო არ ხდება ფეხმძიმობა) (ბორისოვი ვ. , 1999).

1.3. შობადობა და დემოგრაფიული კანონები

კონკრეტულად შობადობაზე და მის ტენდენციებზე საუბარი უსარგებლო და უშინაარსო იქნება, თუ კი არ მიმოვიხილავთ იმ ძირითად დემოგრაფიულ ცნებებსა და კანონზომიერებებს, რომელთა გარეშე შობადობა, როგორც ერთი კონკრეტული პროცესი განყენებულად წარმოუდგენელია და ვერც მის მნიშვნელოვნებას გავიგებთ მთელ დემოგრაფიულ პროცესთა ჯაჭვში, რომელიც საბოლოოდ ქმნის საზოგადოებას, ერს.

დემოგრაფიულ მოვლენებსა და პროცესებს შორის მიზეზ-შედეგობრივ აუცილებელ, მყარ, მუდმივგანმეორებად, არსებით კავშირსა და ურთიერთგანპირობებულობას დემოგრაფიული კანონი ეწოდება.

თუ ბუნების კანონები გარემოებების განვითარების კანონზომიერებებს ასახავენ, ხოლო ეკონომიკური კანონები - ეკონომიკის სფეროსას, დემოგრაფიული კანონების მოქმედება მნიშვნელოვანწილად მოსახლეობის აღწარმოების არეალით შემოიფარგლება და დემოგრაფიულ ურთიერთობებს ასახვას. ისინი დემოგრაფიულ ურთიერთობათა განვითარების კანონებია, რომლებიც საზოგადოების განვითარების შესახებ კანონთა შემადგენლობაში შედიან და უფრო ზუსტად, მათ ერთ სპეციფიკურ ქვეჯგუფს წარმოადგენენ.

დემოგრაფიული კანონები შეიძლება დავყოთ საერთო/ზოგად, კერძო და სპეციფიკურ კანონებად. საერთო კანონები, როგორც წესი, მოქმედებენ კაცობრიობის არსებობის მთელ მანძილზე, თუმცა გზადაგზა გარკვეულ ტრანსფორმაციას განიცდიან: თაობათა განახლების ანუ მოსახლეობის აღწარმოების კანონი, დემოგრაფიული გადასვლის ანუ მოსახლეობის აღწარმოების ტიპების თანამედროვე ცვლის კანონი, მოსახლეობის რიცხოვნების განუხრელად ზრდის კანონი, სქესთა რაოდენობრივი თანაფარდობის კანონი. კერძო დემოგრაფიული კანონებისათვის დამახასიათებელია განცალკევებულ დემოგრაფიულ კანონზომიერებათა ასახვა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია მოსახლეობის გაფართოებული, მარტივი ან შეკვეცილი დემოგრაფიული აღწარმოებისა და კომპენსაციის კანონი. რაც შეეხება სპეციფიკურ კანონებს, ისინი მოქმედებენ საზოგადოების განვითარების ცალკეულ ეტაპებზე. ასეთი კანონებია: შობადობის კლების კანონი, დემოგრაფიული დაბერების კანონი. უფრო დეტალურად კი რამდენიმე მათგანზე ქვემოთ მოგახსენებთ (ჩიქავა, 2002).

თაობათა განახლების ანუ მოსახლეობის აღწარმოების კანონი

თაობათა მუდმივი განახლება ანუ მოსახლეობის უწყვეტი აღწარმოება გულისხმობს შემდეგს: ადამიანი მოკვდავია, თანაც, მისი სიცოცხლის ხანგრძლივობა განსაზღვრულია ბიოლოგიურადაც, მით უმეტეს, გარემოსოციალურ ფაქტორთა ზემოქმედებით ხშირად

ბიოლოგიურ ზღვრამდეც ვერ აღწევს. რომ არა მომდევნო თაობების ახალ-ახალი ნაკადებით სისტემატური შევსება-განახლება, კაცობრიობა შეწყვეტდა არსებობას. ეს მყარი, მუდმივგანმეორებადი პროცესია, ამიტომაც წარმოადგენს დემოგრაფიულ კანონს (ჩიქავა, 2002).

როგორც ხედავთ ამ პროცესს განაპირობებს სწორედ შობადობა, რომელიც უზრუნველყოფს თაობათა ცვლას, ხოლო თავად აღწარმოების ნაირსახეობები/ტიპები განპირობებულია შობადობის ინტენსივობით (მარტივი, შეკვეცილი და გაფართოებული აღწარმოება), რაზეც საჭიროების შემთხვევაში, დეტალურად ქვემოთ მოგახსენებთ.

დემოგრაფიული კომპენსაციის კანონი

მისი არსი შემდეგში მდგომარეობს: ქვეყნებს შორის ხანგრძლივი ომების, მით უმეტეს მსოფლო ომების, აგრეთვე სტიქიური მოვლენებით (მიწისძვრა, ვულკანი და ა.შ.) გამოწვეული კატასტროფების პერიოდში იქმნება არაორდინალური პირობები მოსახლეობის აღწარმოებისთვის, არანორმალურ ხასიათს ღებულობს თაობათა განახლების პროცესი და რადიკალურად უარესდება დემოგრაფიული მაჩვენებლები - კლებულობს ქორწინება და შობადობა, მატულობს მოკვდაობა, განსაკუთრებით ახალგაზრდა მაღალი რეპროდუქტიულობის უნარის მქონე მამაკაცებისა.

მას შემდეგ, რაც მოსახლეობა ასე თუ ისე თავს დააღწევს ამგვარ ექსტრემალურ ვითარებას და დაუბრუნდება ცხოვრების ნორმალურ რიტმს, შედარებით ხელსაყრელი წინამძღვრების (მშვიდობა, დემობილიზაცია, დასაქმება ცხოვრების დონის ამაღლება და ა. შ.) შექმნის კვალობაზე მოსახლეობის აღწარმოება ღებულობს ახალ იმპულსს და ახდენს იმის კომპენსაციას, რაც დაკარგა მძიმე გარემო პირობების არსებობისას. ჩვეულებრივად, მატულობს ქორწინება, ასევე შობადობა და ჩვილიანობა ოჯახებში, კლებულობს მოკვდაობა, ყოველივე ეს აისახება დემოგრაფიულ მაჩვენებელთა გაუმჯობესებაში, რასაც კომპენსაციურ ეფექტს უწოდებენ. იგი დემოგრაფიულ ლიტერატურაში ცნობილია,

როგორც „ბეიბი-ბუმის“ ანუ ბავშვთა შობის „აფეთქების“ სახელწოდებით. ამ მოვლენის კლასიკური მაგალითებია დიდი ბრიტანეთი და აშშ, სადაც მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში შობადობა 15-დან 13.9 პრომილემდე შემცირდა, ხოლო ომის დასრულების შემდეგ 20.5 პრომილემდე გაიზარდა (ჩიქავა, 2002).

მოსახლეობის რიცხოვნობის განუხრელად ზრდის კანონი

მოსახლეობის რიცხოვნობის განუხრელი მატების შესახებ განსახილველად საკითხის დასმა სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ მთელ მსოფლიოში ეს პროცესი დროსა და სივრცეში (ე.ი. განვითარების ყველა საფეხურზე და ყველა რეგიონში) თანაბარზომიერად მიმდინარეობს.

მოსახლეობის რიცხოვნობის მატების განმსაზღვრელ დემოგრაფიულ, გარემოებუნებრივ და სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორთა არაერთგვაროვნების გამო, ეს პროცესი ადამიანთა საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე სხვადასხვანაირი სისწრაფით მიმდინარეობდა. მაგალითად, დაახლოებით 9 ათასი წლის წინათ მოსახლეობის რიცხოვნობის მატების ტემპი მთელი ათასწლეულის მანძილზე 10-20%-ს არ აღემატებოდა.

მეორე ათასწლეულის მეორე ნახევრიდან მსოფლიოს მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდის საშუალო წლიურმა ტემპმა 0.3%-ს მიაღწია და 500 წლის განმავლობაში გაორმაგდა მაშინ, როცა წინა პერიოდში მსოფლიოს მოსახლეობის გაორმაგებას ორ ათასწლეულზე მეტი დასჭირდა. უკვე მე-19 საუკუნის დასაწყისისათვის პირველად მიაღწია ერთ მილიარდს. მოსახლეობის მატების საშუალო წლიური ტემპი შეადგენდა 0.8%-ს, 1960-1975 წწ კი - 2%-ს, რომელიც ცნობილია „დემოგრაფიული აფეთქების“ სახელწოდებით. ეს ძირითადად მაღალი შობადობის შენარჩუნებითა და მოკვდაობის ეგზოგენური ფაქტორების მნიშვნელოვანწილად დაძლევით იყო განპირობებული.

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოს მოსახლეობამ თავის პირველ მილიარდს თუ 1804 წელს მიაღწია და ამისათვის ათასწლეულები დასჭირდა, უკვე მეორე მილიარდს 1927 წელს

აღწევს, მესამე მილიარდს - 1960 წელს, მეოთხე მილიარდს - 1974 წელს, ხოლო მეხუთე მილიარდს - 1999 წელს. გაეროს ექსპერტთა პროგნოზული გათვლებით, 21-ე საუკუნეში მსოფლიოს მოსახლეობა თითქმის ყოველ 11 წელიწადში მოიმატებს თითო მილიარდით.

მატების ტემპი, რა თქმა უნდა, მსოფლიოს ყველა რეგიონში ერთნაირი არ არის. დედამიწის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ნაწილში მოსახლეობა ჯერ კიდევ არანორმალურად მაღალი ტემპებით მატულობს და დასაქმების თუ გამოკვების თვალსაზრისით მთელ რიგ პრობლემებს უქმნის ხელისუფლების ორგანოებს. ზოგან დაბალი, მაგრამ შედარებით ზომიერი ტემპებით იზრდება, ზოგან კი ეს ტემპი იმდენად დაბალია, რომ მარტივი აღწარმოების მიღწევაც შეუძლებელია და მოსახლეობის რიცხოვნობა აბსოლუტურად კლებულობს. მაგალითად, ახლო აღმოსავლეთს მთელი რიგი ქვეყნების, ეგვიპტის, სირიის მოსახლეობა ერთ პერიოდში იმდენად შემცირდა, რომ ჩვ. წელთაღრიცხვის დასაწყისისათვის არსებული დონის მისაღწევად მათ 500 წელზე მეტი დასჭირდათ (ჩიქავა, 2002).

სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ზრდის კანონი

ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობა განუსაზღვრელი როდია. იგი კოდირებულია ბიოლოგიურადაც. სრულიად ჯანმრთელია დამიანის ორგანიზმიც გარკვეული ხნის შემდეგ ბერდება, უძლურდება, იფიტება და კვდება. ე.ი. ბიოლოგიურ კვდომას ვერ აცდება. ჯერ-ჯერობით არსად დაფიქსირებულა, რომ ადამიანთა მოდგმის რომელიმე წარმომადგენელს 200 წელი და მეტი ეცოცხლოს.

სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა მთელ ჩვენს პლანეტაზე გაცილებით მცირე იყო წარსულში, ვიდრე დღესაა და დღევანდელთან შედარებით კიდევ უფრო ხანგრძლივი იქნება მომავალში, თანაც ამ პროცესს აქვს არა დროებითი და შემთხვევითი, არამედ ლოგიკურად თანმიმდევრული, არაუკუქცევადი და ურყევი ტენდენციის ხასიათი.

ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა ყველა რეგიონში, კონტინენტსა თუ ქვეყანაში ერთნაირია, პირიქით, იგი საკმაოდ მაღალი კონტრასტულობით ხასიათდება.

მიუხედავად ამისა, დასკვნა ადამიანთა სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ზრდის თაობაზე ძალაში რჩება იმდენად, რამდენადაც თითოეულ აქ დასახელებულ და ყველა სხვა ტერიტორიული ერთეულში მცხოვრებთა სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა სისტემატურად იზრდებოდა და მომავალშიც გაიზრდება (ჩიქავა, 2002).

შობადობის კლების კანონი

თავდაპირველად ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში, შემდეგ კი თანდათანობით სხვაგანაც ბავშვთა შობის შიგა ოჯახური რეგულირება, უფრო ზუსტად, მისი გააზრებული შეზღუდვა და შემცირების მიმართულებით წარმართვა იყო მოსახლეობის აღწარმოების თანამედროვე ტიპის დამკვიდრების მთავარი სიმპტომი და მისი არსის გამომხატველი. თანამედროვე ეტაპზე თუ როგორ მიმდინარეობს ეს პროცესი მთელ მსოფლიოში, ასევე მის ცალკეულ რეგიონებსა და ქვეყნებში შეიძლება აშკარად დავინახოთ ქვემოთ მოტანილი ფაქტობრივი მასალის საფუძველზე.

უკანასკნელი 39 წლის მანძილზე (1962-1964 წლებიდან 2000 წლამდე) მთელ ჩვენს პლანეტაზე შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი 37.7%-ით, ხოლო ჯამობრივი კოეფიციენტი 40.8%-ით შემცირდა, თანაც ამ პროცესს საყოველთაო ხასიათი ჰქონდა. იგი მსოფლიოს განვითარებულ რეგიონში შემცირდა, შესაბამისად 43.6% და 40.8%-ით, განვითარებად რეგიონში კი - 42,2% და 36.7%-ით. რამდენადმე განსხვავებული ტემპებით, მაგრამ მთლიანობაში უკლებლივ ყველა აქ დასახელებულ ქვეყანაში (ისე, როგორც მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში) ეს მაჩვენებელი სისტემატურად მცირდება, მცირდება ამჟამად და, რეალური პირობების კვალობაზე უნდა ვივარაუდოთ, რომ შემცირდება მომავალშიც.

ამრიგად, შობადობის დონეს აშკარად გამოკვეთილი დაცემის ტენდენცია ახასიათებს, თანაც, იმდენად მყარი და არაუკუქცევადი, რომ იგი დემოგრაფიული კანონის

მნიშვნელობას იძენს. რაც შეეხება იმას, რომ შობადობის კლების ტენდენცია დამახასიათებელია კაცობრიობის განვითარების არა ყველა საფეხურისათვის, არამედ მხოლოდ დღევანდელი ეტაპისათვის, როცა განვითარებულ რეგიონში უკვე დამკვიდრებულია, ხოლო განვითარებადში სულ უფრო ინტენსიურად მკვიდრდება მოსახლეობის აღწარმოების თანამედროვე ტიპი, მაძლევს საფუძველს განვასხვავო ეს კანონი საერთო (ზოგადი) დემოგრაფიული კანონებისაგან და მივაკუთვნო სპეციალურ დემოგრაფიულ კანონთა ჯგუფს.

შესაძლო კითხვაზე - თუ როგორია ის გარემოპირობები, რომლებიც განსაზღვრავენ შობადობის კლების დემოგრაფიული კანონის მოქმედების გარდაუვალობას? - პასუხი მოკლედ ასე შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

ა. ქალთა განათლებისა და დასაქმების დონის ამაღლებასთან, ბავშვთა ინტელექტუალური აღზრდისადმი გაზრდილი მოთხოვნების წაყენებასთან და რიგ სხვა გარემოებასთან დაკავშირებით, ადრინდელ ეტაპებთან შედარებით, ბავშვთა ყოლის მოთხოვნილების (ოჯახში მათი სასურველი ოდენობის) მკვეთრად შემცირება;

ბ. დაქვეითებული რეპროდუქტიული განწყობის შესაბამისი რეპროდუქტიული ქცევის ჩამოყალიბება;

გ. ბავშვთა შობის შიგაოჯახური გაცნობიერებული, გეგმაზომიერი რეგულირება;

დ. ჩასახვის საწინააღმდეგო თანამედროვე სრულყოფილი საშუალებების (კონტრაცეპტივები და სხვ.) ფართოდ გამოყენება.

შობადობის კლების დემოგრაფიული კანონის მოქმედება ხომ არ ნიშნავს იმის აღიარებას, რომ ერთ „მშვენიერ“ დღეს ეს პროცესი თითქოს შეიძლება შეწყდეს საერთოდ? - ცხადია, არა, ასეთი რამ გამორიცხებულია. საკითხი ეხება თანამედროვე ეტაპზე შექმნილი სპეციფიკური პირობების შესაბამისად, შობადობის დონის დაცემას, რომელიც მომავალშიც გაგრძელდება. იგი შედარებით უფრო ინტენსიურ ხასიათს მიიღებს განვითარებად რეგიონში, რამდენადაც იქ ჯერჯერობით შემცირების მეტი რეზერვი არსებობს და მოსახლეობის აღწარმოების თანამედროვე ტიპზე გადასვლა გაცილებით სწრაფად

მიმდინარეობს, ვინემ ეს თავის დროზე მოხდა ევროპის კონტინენტზე. მსოფლიოს განვითარებად რეგიონში შობადობის კლების საწინააღმდეგოდ მოქმედი ფაქტორია მოსახლეობის ასაკობრივ სტრუქტურაში ახალგაზრდობის შედარებით მაღალი ხვედრითი წილი, რომელიც ჩვეულებრივ მაღალი რეპროდუქტიულობით ხასიათდება (ჩიქავა, 2002).

1.4. მოსახლეობის აღწარმოებისა და შობადობის პრობლემა

მოსახლეობის აღწარმოების პრობლემა კარგა ხანია, რაც არა თუ მეცნიერების, არამედ ამასთანავე, თანამედროვე საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი და საერთაშორისო პოლიტიკური ცხოვრების უაღრესად აქტუალური და თანაც გლობალური საკითხი გახდა, რამდენადაც მოსახლეობის ჯერ ბუნებრივი მატების მაღალი ტემპი, რაც მე-20 საუკუნის შუადას დაიწყო, ხოლო შემდეგ 70-იანი წლების მეორე ნახევრიდან, მისი შემცირების ტენდენცია, მეტ-ნაკლები ზომით, მთელ მსოფლიოში შესამჩნევი შეიქმნა.

არაა სწორი შეხედულება, თითქოს მოსახლეობის ბუნებრივი გამრავლების საკითხისადმი დასაშვები იყოს თუნდაც რამდენადმე ინდიფერენტული დამოკიდებულება. მოსახლეობის გამრავლება, კერძოდ შობადობა დამოკიდებულია მრავალ ისეთ ბიოლოგიურ და სოციალურ ფაქტორზე, რომელთა უდიდესი ნაწილი, ცივილიზაციის განვითარების პროცესში განიცდის მუდმივი ცვალებადობის და ამდენადვე არ შეიძლება, ამა თუ იმ სახით, გავლენას არ ახდენდეს ქალთა, როგორც ფერტილობაზე (რეპროდუქციულობაზე, ნაყოფიერებაზე), ისე, კერძოდ, შობადობასა და ოჯახის ფორმირებაზე საერთოდ.

ისტორია მოგვითხრობს არათუ ოდესღაც ძლიერი ცალკეული გვარების, თემების, ოჯახების, სოფლების და ქალაქების, არამედ თვით სახელმწიფოების, საერთოდ, დიდი ცივილიზაციის აღორძინება-აყვავებისა და, ოდესღაც მაღალი კულტურის შემქმნელი ხალხების აორთქლება-განადგურების მიზეზები.

დღეს, მოსახლეობის აღწარმოების პრობლემები, საკმაოდ მწვავე დემოგრაფიული ვითარების პირობებში, უფრო შეცნობილი და, ამდენადვე უფრო აქტუალურია, ვიდრე ოდესმე, მეცნიერებისა და ტექნიკის სწრაფი აღმავლობისა და ახალი დიდი ინდუსტრიული რევოლუციის შედეგად მსოფლიოს სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების უახლესმა მოვლენებმა უღრმესი ძვრები გამოიწვია ადამიანთა ცნობიერებასა და ყოფიერებაში, საერთოდ, ცხოვრების ნორმებსა და ფორმებში.

თანამედროვე მსოფლიო მეურნეობის (ვაჭრობის, კომუნიკაციების), მოჩვენებით მაინც, უსასრულო დინამიზმის ვითარებაში, პლანეტაზე დაიწყო მოსახლეობის მოულოდნელი სწრაფი გამრავლება, რამაც მალე დიფერენციული ხასიათი მიიღო და მერმე, ასევე მოულოდნელად, დაიწყო ბუნებრივი გამრავლების ტემპების შენელება, რამაც ზოგიერთ რეგიონში (ინდუსტრიული ქვეყნებისა) დეპოპულაციის შიშიც დათესა.

საერთოდ, მოსახლეობის აღწარმოების შენელებას და მოსალოდნელ დეპოპულაციას, პერსპექტივაშიც და არსებულ სინამდვილეშიც სხვადასხვაგვარი მნიშვნელობა აქვს და განსხვავებულ შედეგებსაც მოასწავებს, კერძოდ მცირერიცხოვანი (3-5 მილიონი) და მრავალრიცხოვანი (80-100 და მეტი მილიონიანი) ერების სახელმწიფოებრივ თუ ნაციონალურ გაერთიანებათა ცხოვრებაში.

მოსახლეობის აღწარმოების პრობლემა რომ მრავალფაქტორიანი ფენომენია, ეს იქიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ანალოგიურ სოციალურ და ეკონომიკურ, წარმოებრივ და საზოგადოებრივ, პოლიტიკურ და სახელმწიფოებრივ და, ბოლოს, თვით ერთნაირ ბუნებრივ-გეოგრაფიულ პირობებში მცხოვრები ხალხები ავლენენ განსხვავებულ დემოლოგიურ ხასიათებს და ამ მხრივ ყველაზე უფრო ნიშანდობლივია მათი ნაციონალური, რასობრივი, ეთნოგრაფიული, რელიგიური და საერთოდ ისტორიული წარსული (გუგუშვილი, 1986).

ცივილიზაციის მაღალ საფეხურზე, თანამედროვე ვითარებაში, დემოგრაფიული პროცესები არცთუ იმდენად, მაგრამ მაინც სულ უფრო მეტი ზომით ექვემდებარება საზოგადოებისა თუ სახელმწიფოს მხრივ აღნიშნული პროცესების მართვის ინტერესებს. მაგრამ ეს მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც და რა ზომითაც მოუწვდება მას ხელი, საერთოდ,

მოსახლეობის აღწარმოების(თანმიმდევრული ცვალებადობის) კანონზომიერებათა მეცნიერული ახსნა-გაგებისა და, მაშასადამე, მოწესრიგებისადმი, ე.ი. რამდენადაც შეძლებს ადამიანთა საზოგადოება ამ მხრივ თავისი ინტერესების(მაგალითად, ოჯახის სტრუქტურის, მისი სულადობრივი შედგენილობის, შვილთა შობისა და ა.შ.) ისე წარმართვას, რომ იგი როგორც სოციალური ფასეულობა, ცივილიზაციის განვითარების შესაბამის საფეხურებზე ოპტიმალურად მისაღებ ხასიათს იღებდეს.

ცხადია, შექმნილ ვითარებაში დემოგრაფიული პოლიტიკის მთავარი აზრი არ შეიძლება სხვა რამე იყოს, თუ არა მოსახლეობის აღწარმოების კრიტერიუმების შემუშავება და ისეთი ღონისძიებების გატარება, რომ თაობათა ცვლის ნორმალური დონე იქნეს შენარჩუნებული (გუგუშვილი, 1986).

1.5. შობადობის დამოკიდებულება რეპროდუქციულ ქცევაზე და მასზე

მოქმედი ფაქტორები

ვიცით, რომ სტატისტიკას შობადობასთან მიმართებაში შეუძლია პასუხი გაგვცეს კითხვაზე: რამდენი? მაგრამ ვერ გაგვცემს პასუხს კითხვაზე: რატომ? კერძოდ, როგორია მოთხოვნილება ბავშვებზე, როგორაა ის დიფერენცირებული და რა ფაქტორები ზემოქმედებს ბავშვების ყოლის მოთხოვნილებაზე? აღნიშნულ კითხვებზე პასუხი შეიძლება გაეცეს რეპროდუქციული ქცევის შესწავლით.

რეპროდუქციული ქცევა წარმოადგენს პიროვნების ქცევას, რომელიც განაპირობებს ოჯახში (ასევე ქორწინების გარეშე) ბავშვების გარკვეული რიცხვის ყოლას ან არყოლას. აღნიშნულ კატეგორიას უკავშირდება რეპროდუქციული განწყობა, რომელიც წარმოადგენს პიროვნების ფსიქიკურ მდგომარეობას, დამოკიდებულებას ბავშვთა გარკვეული რიცხვის დაბადებისადმი. ე.ი. რეპროდუქციული განწყობა უსწრებს რეპროდუქციულ ქცევას და არავითარ შემთხვევაში ისინი იდენტურ კატეგორიებს არ წარმოადგენს (ახალაია, 2005).

რეპროდუქციულ ქცევაზე და შესაბამისად მის მახასიათებელ მაჩვენებლებზე გავლენას ახდენს რიგი დემოგრაფიული, სოციალურ-დემოგრაფიული (ქორწინებითი მდგომარეობა და ქორწინების ხანგრძლივობა), საკუთრივ სოციალური, ეთნიკური, ეკონომიკური, რელიგიური და სხვა ფაქტორები. რიგი გამოკვლევებით დადგენილია მოცემული ფაქტორების გავლენის შედეგები რეპროდუქციულ ქცევაზე და შობადობაზე (ახალაია, 2005).

სხვაობა ბავშვთა სასურველ და მოსალოდნელ რიცხვს შორის წარმოადგენს შობადობის დონის ზრდის რეზერვს, რომელიც შესაძლებელია რეალიზებული იქნეს ნაწილობრივ მაინც (სრულ რეალიზაციაზე ძნელია ლაპარაკი) საზოგადოების მიერ ადეკვატური დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებით. (ახალაია, 2005).

შობადობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ბუნებრივ-ბიოლოგიური ფაქტორები, უპირველეს ყოვლისა კი ქალთა რეპროდუქციული ასაკის ხანგრძლივობა. ეს ასაკი მოიცავს ქალის სიცოცხლის იმ პერიოდს, როდესაც მას ბავშვის გაჩენა შეუძლია. რეპროდუქციული ასაკი, როგორც წესი, განისაზღვრება 16-დან 50 წლამდე. უნდა აღინიშნოს, რომ თბილ კლიმატურ სარტყლებში მცხოვრებ ქალთა რეპროდუქციული ასაკი აღემატება ცივ სარტყლებში მცხოვრებ ქალთა ანალოგიურ ასაკს. ქალმა რეპროდუქციული ასაკის განმავლობაში, როგორც წესი, შეიძლება იმშობიაროს საშუალოდ 10-12-ჯერ. ასეთ პირობებში შობადობის კოეფიციენტი შეიძლება მიაღწიოს მაქსიმალურ მაჩვენებელს და შეადგინოს 50-60 ‰. შობადობის ასეთ მაღალ დონეს ადგილი ჰქონდა და დღესაც აქვს სუსტად განვითარებულ საზოგადოებებში. აფრიკის რამდენიმე ქვეყანაში შობადობის დონე თითქმის 50-ს ტოლია. მეორე მხრივ, ადამიანთა გარკვეული ნაწილისათვის დამახასიათებელია ისეთი ფიზიოლოგიური მდგომარეობა, რომელიც გამორიცხავს შვილის ყოლის შესაძლებლობას. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს უშვილობასთან. უშვილო ოჯახები, რომლებიც მთელი ოჯახების 5-10%-ს შეადგენენ, უარყოფით გავლენას ახდენენ შობადობის დონეზე.

მსოფლიოში მიმდინარე თანამედროვე დემოგრაფიული ტენდენციები მიუთითებს იმაზე, რომ შობადობის დონეზე გადამწყვეტ ზეგავლენას ახდენენ სოციალური

(საზოგადოებრივი) ფაქტორები. შობადობაზე მოქმედი სოციალური ფაქტორებიდან განსაკუთრებული ადგილი უკავია ოჯახში ქალის უფლებრივ მდგომარეობას. ცნობილია, რომ ტრადიციული ტიპის საზოგადოებებში ბავშვთა ყოლაზე გადამწყვეტი სიტყვა ეკუთვნის მამაკაცს. აზიისა და აფრიკის საზოგადოებებში მიღებულია, რომ ოჯახში ერთი ვაჟიშვილი მაინც უნდა იყოს, რადგან ის განიხილება ოჯახის ქონების ძირითად მემკვიდრედ და გარდა ამისა, თუ მამაკაცს ვაჟიშვილი არ ჰყავს ეს უარყოფითად აისახება საზოგადოებაში მის სოციალურ მდგომარეობაზე/პრესტიჟზე. მაგ., ინდოეთში, ახლო აღმოსავლეთში თუ მამაკაცს გვარის გამგრძელებელი არ ჰყავს ის საზოგადოების „არასრულყოფილ“ წევრად ითვლება. გასაგებია, რომ ასეთ საზოგადოებებში მამაკაცის მოთხოვნით ბავშვთა გაჩენა მიმდინარეობს იქამდე, სანამ ოჯახს ვაჟი არ შეეძინება. უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში ქალთა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებასთან ერთად ამალდა მისი როლი ოჯახის დაგეგმვის საქმეშიც. დღესდღეობით, იმ ოჯახებში, სადაც ცოლ-ქმარი თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ, სწორედ ქალის ნება-სურვილზეა დამოკიდებული ოჯახში ბავშვთა რაოდენობა. შობადობის დონე დაბალია მაღალგანვითარებულ საზოგადოებებში, ე.ი. იმ საზოგადოებებში, სადაც ოჯახურ ცხოვრებაში ქალი ისეთივე როლს თამაშობს, როგორც მამაკაცი.

საზოგადოებასა და ოჯახში მამაკაცისა და ქალის უფლებების გათანაბრებას („ქალთა ემანსიპაციას“), თან სდევს განქორწინებების რაოდენობის ზრდა, რაც უარყოფითად მოქმედებს შობადობაზე. განვითარებულ ქვეყნებში ყოველი მესამე ქორწინება განქორწინებით მთავრდება. განვითარებულ ქვეყნებში ყოველი მესამე ქორწინება განქორწინებით მთავრდება. თანამედროვე მსოფლიოში, კერძოდ კი განვითარებულ სამყაროში განუხრელად იზრდება მარტოხელა დედათა რაოდენობა. მარტოხელა დედად ითვლება ქალი, რომელსაც ბავშვი (ბავშვები) ჰყავს, მაგრამ არასდროს ყოფილა ქორწინებაში. ასეთი სოციალური სტატუსის მქონე ადამიანების რაოდენობის ზრდა შობადობის დონის შემცირების კიდევ ერთი მიზეზია.

საზოგადოების სოციალურ-კულტურული და განათლების დონის ამაღლებასთან ერთად ხდება შობადობის შემცირება. ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში შობადობა გაცილებით მაღალი იყო დაბალგანვითარებულ ხალხებში, ვიდრე განვითარებულ საბერძნეთსა და რომში. სოციოლოგიური გამოკვლევებით დადასტურდა, რომ განათლების დონის ამაღლებასთან ერთად საზოგადოებში მცირდება მოთხოვნილება ბევრი ბავშვის ყოლისა. უმაღლესი განათლების მიღების და შემდგომ სამსახურებრივი კარიერის აღმასვლის მიზნით, ახალგაზრდა ადამიანი ქორწინდება 25-30 წლის ასაკში და არა 20 წლამდე ასაკში, როგორც ეს ადრე ხდებოდა. ცნობილია, რომ თვით განვითარებად ქვეყნებშიც კი უმაღლესი განათლების მქონე ადამიანებს შორის შობადობის დონე გაცილებით დაბალია, ვიდრე განათლების არმქონე საზოგადოების ნაწილში. განვითარებულ საზოგადოებებში „დაგვიანებულმა ქორწინებებმა“ მასობრივი ხასიათი მიიღო, რის შედეგადაც შობადობის დონე მინიმუმამდე დაეცა.

გავრცელებულია აზრი, თითქოს შობადობა უფრო მაღალია ღარიბ, ვიდრე მდიდარ ოჯახებში. ეს აზრი ყოველთვის არ შეეფერება სინამდვილეს, რადგან განვითარებულ ქვეყნებში შობადობის მაჩვენებელი დაბალია, როგორც მდიდარ, ასევე ღარიბ ოჯახებში. უფრო მეტიც, მაგ., აშშ-ში შეძლებული ოჯახები უფრო მრავალშვილიანია, ვიდრე ღარიბი ოჯახები, რადგან მდიდრების ქონებრივი მდგომარეობა მათ საშუალებას აძლევს იყოლიონ მოსამსახურეები და ბავშვების გადიები. განვითარებად ქვეყნებში მრავალშვილიანობა დამახასიათებელია. როგორც მდიდარი, ასევე ღარიბი ოჯახებისთვის. განვითარებად საზოგადოებებში შობადობის დაბალი მაჩვენებლით, როგორც წესი, გამოირჩევიან ის ოჯახები, რომლებშიც მაღალი განათლების ცენზი გააჩნია ერთდროულად ცოლსაც და ქმარსაც. უმაღლესი განათლების მქონე ოჯახებში ცდილობენ აქცენტი გააკეთონ არა ბავშვთა რაოდენობაზე, არამედ მათი აღზრდის ხარისხზე, რაც განაპირობებს კიდევ მცირეშვილიანობას.

საცხოვრებელი ადგილების (ქალაქი და სოფელი) მიხედვით შობადობის დონის მაჩვენებლების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს აღვნიშნოთ, რომ სასოფლო დასახლებებში შობადობა გაცილებით უფრო მაღალია, ვიდრე ქალაქებში. თუ გავითვალისწინებთ იმ

ფაქტს, რომ უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში მსოფლიოში სწრაფად იზრდებოდა საქალაქო მოსახლეობა, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ურბანიზაციის პროცესმა განსაკუთრებული როლი ითამაშა შობადობის დონის შემცირებაში. ქალაქებში შრომათმოწყობის შესაძლებლობა გაცილებით მეტია, ვიდრე სოფლად. ურბანულ არეალებში დასაქმების შესაძლებლობა უფრო მაღალია, ვიდრე სოფლად, შესაბამისად აქ ქალების დასაქმების პროცენტიც მატულობს. ქალის დასაქმებაში კი, პირდაპირ აისახება შობადობის დონის შემცირებაზე.

შობადობაზე უარყოფით ზეგავლენას ახდენენ ეკონომიკური და პოლიტიკური კატაკლიზმები, კერძოდ ხანგრძლივი ეკონომიკური კრიზისები და განსაკუთრებით ომები. ასეთი მოვლენების დროს შობადობის დონე მკვეთრად ეცემა. ცნობილია, რომ შობადობა მნიშვნელოვნად შემცირდა, მაგ., აშშ-ში „დიდი დეპრესიის“ პერიოდში (1929-34 წლებში). ასევე, ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში „პოლიტიკური და ეკონომიკური კოლაფსის“ შედეგად. (1990 წლებს პირველი ნახევარ). ომების დროს შობადობის მაჩვენებლის მნიშვნელოვანი შემცირება გამოწვეულია ორი მიზეზით. ჯერ ერთი, მამაკაცთა გარკვეული ნაწილი ფრონტზე იმყოფება, რაც ნიშნავს, რომ ისინი ამ პერიოდში მონაწილეობას ვერ მიიღებენ მოსახლეობის აღწარმოების პროცესში. გარდა ამისა, მათი გარკვეული ნაწილი ომში იღუპება, რის შედეგადაც საზოგადოების სქესობრივ სტრუქტურაში წარმოიშვება დისბალანსი, რაც თავის მხრივ შეუძლებელს ხდის ახალი ოჯახების შექმნას. მეორე მსოფლიო ომის დროს დაიღუპა 50 მილიონზე მეტი ადამიანი. მათ უმრავლესობას ახალგაზრდა მამაკაცები შეადგენდნენ, რის გამოც ომის შემდგომ წლებში ვერ შეიქმნა მილიონობით ახალი ოჯახი, შესაბამისად აღარ დაბადა ათეულობით მილიონი ბავშვი. ომებში მამაკაცების დაღუპვით გამოწვეული უარყოფითი დემოგრაფიული ტენდენციების აღმოფხვრა მუსლიმურ სამყაროში რელიგიის ჩარევის შედეგადაც მოხდა. ისლამი უშვებს მრავალცოლიანობის ინსტიტუტის არსებობას. მუსლიმურ საზოგადოებებში ერთ მამაკაცს ოფიციალურად ოთხი ცოლის ყოლა შეუძლია.

შობადობაზე განსაკუთრებულ ზეგავლენას ახდენს რელიგიური მრწამსი და მისა შედეგად ჩამოყალიბებული ტრადიციები. მსოფლიოში გავრცელებული ყველა რელიგია

მხარს უჭერს საზოგადოებაში მაღალი შობადობის არსებობას და მისი თავიდან აცილების ხელოვნური ხერხების (მაგ., აბორტების) წინააღმდეგ ილაშქრებს. ამ მხრივ, განსაკუთრებული აქტივობით გამოირჩევა ისლამი, ბუდიზმი, კათოლიციზმი. ზოგიერთ ქვეყანაში რელიგიების მიერ მრავალშვილიანობის ინსტიტუტის მხარდაჭერა იმდენად ძლიერია, რომ ეს სახელმწიფო პოლიტიკაზეც აისახება. ჯერ კიდევ ორი ათეული წლის წინათ ბევრ მუსლიმურ ქვეყანაში ქალის გათხოვების მინიმალური ასაკი 9 წლით, ხოლო პერუში, ესპანეთსა და ეკვადორში 14 წლით განისაზღვრებოდა. რაც უფრო ახალგაზრდა ასაკში ხდება ქორწინება, მით უფრო მაღალია შობადობის დონე მოცემულ საზოგადოებაში. ევროპაში ქორწინების ასაკი საკმაოდ მაღალია, კერძოდ ევროპის პროტესტანტულ სახელმწიფოებში ქალის გათხოვების მინიმალური ასაკი 18 წლით, ხოლო მამაცის - 20 წლით განისაზღვრება. განვითარებულ ქვეყნებში დაფიქსირებულია „არატრადიციული ორიენტაციის“ ადამიანების რაოდენობის განუხრელი ზრდა, რაც ამ ქვეყნებში ბუნებრივია ხელს უწყობს შობადობის შემცირებას. აშშ-ს ზოგიერთ შტატში ოფიციალურადაც კი არის ნებადართული ამგვარი ორიენტაციის ადამიანების ქორწინება (გოგსაძე, 2008).

2. კახეთის მოსახლეობა ისტორიულ ჭრილში; შობადობის ტენდენციები რეგიონში 2000-იანი წლებიდან დღემდე

2.1. კახეთის მოსახლეობის რაოდენობა

მოგეხსენებათ, კახეთის რეგიონის საზღვრები ისტორიულად მრავალგზის შეიცვალა დაპყრობითი ომებისა თუ სხვა გეო-პოლიტიკური მიზეზების გამო. მაგალითად, მაშინ, როდესაც კახეთის შემადგენლობაში ფშავ-ხევსურეთიც შედიოდა, მოსახლეობის რაოდენობა გაცილებით მეტი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე შემდგომ პერიოდებში, როდესაც მხოლოდ თუშეთი იყო მის შემადგენლობაში. იმდენად დიდი გახლდათ სხვაობები რეგიონის საზღვრებში სხვადასხვა დროს, რომ შეუძლებელია მოსახლეობის რაოდენობის ზუსტი დადგენა, თუმცა, როგორც ა. თოთაძე მოგვითხრობს თავის ნაშრომში „კახეთის მოსახლეობა“, პროფ. ვ. ჯაოშვილს უცდია ერთად ქართლ-კახეთის მოსახლეობის რაოდენობის გაანგარიშება 1770 წლისათვის თანამედროვე საზღვრებში. მისი გაანგარიშებით 1770 წლის ქართლ-კახეთში 297 ათასი კაცი ცხოვრობდა, 1800 წელს - 321 ათასი, ხოლო 1832 წელს - 359 ათასი (თოთაძე ა. , 2014).

მოგეხსენებათ, ჩვენი ქვეყნის თანამედროვე ისტორიაში კვლავ დგას ქვეყნის მთლიანობისა და ადმინისტრაციული საზღვრების შენარჩუნებასთან დაკავშირებული საკითხები (აფხაზეთის და ოსეთის მაგალითი), თუმცა დღეს, როგორც მსოფლიოში, ისე საქართველოში შედარებით სტაბილური, მეტ-ნაკლებად დემოკრატიული და მშვიდობიანი გეო-პოლიტიკური ვითარებაა. შესაბამისად, როდესაც მოსახლეობის რაოდენობის ცვლილებებზე ვსაუბრობთ, ამ შემთხვევაში აქცენტი უნდა გაკეთდეს თავად მოსახლეობაში მიმდინარე ბუნებრივ და მექანიკურ პროცესებზე/მოძრაობაზე, რაზეც უფრო დეტალურად ქვემოთ მოგახსენებთ.

ისტორიულად ცნობილია 1897 წლის რუსეთის იმპერიაში ჩატარებული მოსახლეობის პირველი საყოველთაო აღწერა, რომლის მიხედვით კახეთის მოსახლეობამ 169 080 კაცი

შეადგინა, აქედან თელავის მაზრაში 66 767 კაცი, ხოლო სიღნაღის მაზრაში 102 313 კაცი ცხოვრობდა (თოთაძე ა. , 2014).

1917 წელს, სასოფლო-სამურნეო აღწერის მონაცემების მიხედვით, თელავის მაზრის მოსახლეობის მთელმა რაოდენობამ 62 968 კაცი შეადგინა, ხოლო სიღნაღის მაზრაში 113 121 კაცი ცხოვრობდა, ხოლო კახეთის მთელი მოსახლეობა 176 089 კაცს შეადგენდა (თოთაძე ა. , 2014)

რაც შეეხება მოსახლეობის 1926 წლის აღწერას, მონაცემების მიხედვით, კახეთის მოსახლეობას 261 70 კაცი შეადგინა. მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული მისი მოსახლეობა განუწყვეტლივ იზრდებოდა როგორც ქალაქად, ისე სოფლად (თოთაძე ა. , 2014).

კახეთის მოსახლეობა 21-ე საუკუნეში ძირითადად კლების ტენდენციით ხასიათდება. თუ კი შევხედავთ დიაგრამას (იხ. დანართი, გრაფიკი 1), სადაც მოცემულია როგორც კახეთის მოსახლეობის რაოდენობები მთლიანად რეგიონში, ასევე - სოფელსა და ქალაქში 2000-2016 წლებში, აშკარად შევნიშნავთ მოსახლეობის რაოდენობის ძირითადად კლების ტენდენციას როგორც მთელ რეგიონში, ისე მის საქალაქო და სასოფლო დასახლებებში. თუ კი 2000 წელს რეგიონის მთელი მოსახლეობა 412.6 ათას კაცს შეადგენდა, 2005 წლისათვის ეს მაჩვენებელი 399.9 ათასამდე შემცირდა. ეს გამოწვეული იყო როგორც შობადობის კლებით, ისე აქტიური ემიგრაციით. უკვე 2005-2006 წლებში შეინიშნება მოსახლეობის რიცხოვნობის მატება, რაც გამოიწვია იმდროინდელმა რუსეთის პოლიტიკამ საქართველოს მოქალაქეებისადმი - ამ უკანასკნელთა მასობრივმა დეპორტაციამ სამშობლოში. კიდევ ერთი მცირე მატების პერიოდია 2009-2012 წლები, როდესაც მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდა მთლიანად დამოკიდებულია მექანიკურ მოძრაობაზე - ამ პერიოდში შობადობის დონე რეგიონში ეცემა, რაც მიგვანიშნებს იმაზე, რომ მოსახლეობა იმიგრაციის ხარჯზე იმატებს. კახეთში მოსახლეობის რიცხოვნობა 2017 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით 317.5 ათასი ადამიანი ცხოვრობს, მათი დიდი უმრავლესობა სოფელში - 246.6 ათასი, ხოლო ქალაქად - 70.9 ათასი კაცი (საქსტატი).

2.2. კახეთის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა

რაც შეეხება რეგიონის მოსახლეობის ეთნიკურ შემადგენლობას, აღსანიშნავია, რომ ოდითგანვე კახეთის მოსახლეობა ჭრელი იყო. მკვიდრ ქართველ მოსახლეობასთან ერთად აქ თავი მოიყარა მეზობელი სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიელი ეთნოსების წარმომადგენლებმა, როგორებიც არიან აზერბაიჯანელები, სომხები, ოსები, ქისტები და ა.შ. მას შემდეგ, რაც საქართველო რუსეთის იმპერიის მმართველობის ქვეშ იმყოფებოდა, როგორც მთელს ქვეყანაში, ისე კახეთის რეგიონშიც გამოჩნდნენ სლავური წარმოშობის ხალხები, როგორებიც არიან რუსები, უკრაინელები, პოლონელები.

განსაკუთრებით აღნიშვნის ღირსია სომხებისა და ქართველების თანაცხოვრება საკვლევ რეგიონში, რაზეც ოდნავ უფრო დაწვრილებით ქვემოთ მოგახსენებთ.

მე-19 საუკუნის მდგომარეობით, თბილისის გუბერნიის სოფლები ხალხმრავალი, ხოლო ქალაქები მცირე მოსახლეობით გამორჩეოდა. სოფლის მოსახლეობა ეროვნებათა უფრო ფართო სპექტრით იყო წარმოდგენილი, თუმცა უმეტეს შემთხვევაში სოფლის მოსახლეობაში ქართველები და სომხები სჭარბობდნენ. მაშინ, როცა სოფლის მოსახლეობაში ქართველები გაცილებით სჭარბობდნენ სომხებს, სამაზრო ქალაქებში (გორის გარდა) სომხები რიცხობრივად საგრძნობლად მეტნი იყვნენ ქართველებზე. თვით თელავსა და სიღნაღში ძირითადად სომხები ცხოვრობდნენ, შესაბამისად 73 და 89 პროცენტი (იხ. დანართი, ცხრილი 1) (თოთაძე ა., 2014).

ეს გარემოება გამოწვეული იყო ერთადერთი მიზეზით - საქართველოში ვაჭრობასა და ხელოსნობას ძირითადად სომხები ეწეოდნენ. იყო შემთხვევები, როდესაც სოფლიდან ქალაქად წასული ქართველი გლეხი ვაჭრობის სფეროში ჩასაბმელად და სათანადო ადგილის დასაკავებლად ოჯახის წევრებიანად იცვლიდა სახელსა და გვარს და თავს ასაღებდა, როგორც სომეხი. სამწუხაროდ, ასეთი ადამიანების რიცხოვნობის შესახებ ინფორმაცია ვერ მოვიძიე, რაც ძალიან საინტერესო იქნებოდა.

დღესდღეობით კახეთის რეგიონის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა 2014 წლის მოსახლეობის აღწერის მიხედვით ასეთია: მხარის მოსახლეობის უმრავლესობა ქართველია - 271 298 კაცი, ქალაქად მათი რიცხვი 68 272, ხოლო სოფლად 203 026 ადამიანს შეადგენს. სიმრავლით მეორე ადგილზე აზერბაიჯანელები არიან, რომელთა საერთო რიცხვი რეგიონის მასშტაბით 32 354 კაცია, მათგან თითქმის აბსოლუტური უმრავლესობა კახეთის სოფლებში ცხოვრობს - 32 074 ადამიანი. რეგიონში ასევე არიან ქისტები - 5 581 ადამიანი, ოსები - 2 526 კაცი, სომხები - 2 191 ადამიანი, რუსები - 1 921 კაცი და სხვ. (იხ. დანართი, ცხრილი 2).

აღსანიშნავია, რომ ისტორიულ რაკურსთან შედარებით შეცვლილია სხვადასხვა ეთნოსების ხვედრითი წილი რეგიონის მთელ მოსახლეობაში. მ2014 წლის აღწერის მიხედვით, ქართველი მოსახლეობის შემდეგ მეორე ადგილზე აზერბაიჯანელები არიან. კერძოდ, კახეთის მასშტაბით სულ 32 354 აზერბაიჯანელი ცხოვრობს, მათგან რეგიონის საქალაქო დასახლებებში მხოლოდ 280 ადამიანი ცხოვრობს, დანარჩენი 32 074 კი კახეთის სოფლებშია თავმოყრილი. კახეთის მუნიციპალიტეტებიდან ყველაზე მეტი აზერბაიჯანელი სოფლის მოსახლეობით გამოირჩევა საგარეჯოს რაიონი - 17 159 ადამიანი, შემდეგ მოდის ლაგოდეხის რაიონი - 9 541 კაცი, მესამე ადგილს კი თელავის მუნიციპალიტეტი იკავებს სოფლის 4 945 აზერბაიჯანელი მოსახლით (საქსტატი).

უკეთესი წარმოდგენის შესაქმნელად, თუ როგორ შეიცვალა მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა, წარმოგიდგენთ 1897 წელს ჩატარებულ მოსახლეობის აღწერის შედეგად გამოვლენილ მონაცემებს, კერძოდ: კახეთის მოსახლეობის უმრავლესობას ქართველები წარმოადგენდნენ და მათი რიცხვი 142 305 კაცს შეადგენდა (მთელი რეგიონის მოსახლეობის 84%), შემდეგ არიან სომხები - 11 146 კაცი, თათრები - 7 145 კაცი, რუსები - 5 107 კაცი, ხუნძები - 2 031 კაცი, უკრაინელები - 470 კაცი, ებრაელები - 132 კაცი, ოსები - 118 კაცი, პოლონელები - 143 კაცი, ლიტველები - 188 და ა.შ. მათ შორის ქართველთა და სომხთა უმრავლესობა სიღნაღის მაზრაში ცხოვრობდა, შესაბამისად - 84 874 და 6 392 ადამიანი (თოთაძე ა. , 2014).

2.3. შობადობის ტენდენციები კახეთის მოსახლეობაში, 2000-იანი წლებიდან დღემდე

მოგეხსენებათ, შობადობა დემოგრაფიის უმთავრესი საკითხია, თუმცა იგი, როგორც დემოგრაფიული პროცესი, განყენებულად არ განიხილება. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, აუცილებელია მიმოვიხილოთ კახეთის მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი შობადობის მაჩვენებლები, როგორც ბუნებრივი მოძრაობის ნაწილი, მოკვდაობასთან, შობადობაზე მოქმედ სხვა პროცესებთან ერთად და წანამდღვრად აუცილებლად მოვიტანოთ მცირე ისტორიული რაკურსი შემდგომში ძირითადი საკვლევი საკითხების სიღრმისეული გააზრებისათვის.

როგორც თოთაძე გვამცნობს, კახეთის მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის შესახებ პირველი დეტალური სტატისტიკური ცნობები 1875-1879 წლებში გახდა ცნობილი, როდესაც კავკასიის სტატისტიკური კომიტეტის თაოსნობით სამეტრიკო წიგნებიდან შეგროვდა სტატისტიკური მონაცემები, რომელთა დამუშავებას დიდი დრო წაუღია და თბილისის გუბერნიის მონაცემები, რომელიც წარმოდგენილი იყო ქ. თბილისის, თბილისის გუბერნიის სამაზრო ქალაქებისა (მათ შორის ქ. სიღნაღი და ქ. თელავი) და თბილისის გუბერნიის სოფლებით, საკმაოდ დაგვიანებით - 1885 წელს გამოქვეყნებულა (თოთაძე ა. , 2014).

1874-1879 წლებში შობადობის დონე თბილისის სამაზრო ქალაქებიდან შესამჩნევად მაღალი იყო თელავში, ხოლო მოკვდაობის დონე ყველაზე დაბალი - სიღნაღში. მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის დონეებში მნიშვნელოვანი განსხვავებაა სამაზრო ქალაქებს შორის, როგორც მთლიანად, ისე ქართველი და სომეხი ეროვნებების მიხედვითაც (ეროვნებით სომეხ მოქალაქეებზე აქცენტი გაკეთებულია ეპოქის შესაბამისად, როგორც იმ დროის ერთ-ერთ მრავალრიცხოვან და პრივილეგირებულ, შემღებულ ეთნიკურ ჯგუფზე) (იხ. დანართი, ცხრილი 3).

აღნიშნული მონაცემების მიხედვით ახალქალაქის მაზრის შემდეგ შობადობის ყველაზე მაღალი დონე დაფიქსირდა თელავის მაზრის სოფლის მოსახლეობაში (43.5

პრომილე). ეს მაჩვენებელი სიღნაღის მაზრაში, თბილისის გუბერნიის საშუალო მაჩვენებელზე (37.5 პრომილე) ოდნავ დაბალი იყო (35.5 პრომილე) (თოთაძე, 2014).

თბილისის გუბერნიის მაზრების მიხედვით მოკვდაობა, ისე, როგორც შობადობა, ერთმანეთისგან მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

თელავისა და სიღნაღის მაზრებში მოკვდაობის მაჩვენებელმა, შესაბამისად, 24.9 და 21.7 პრომილე შეადგინა, რაც დაახლოებით გუბერნიის საშუალო მაჩვენებლის ტოლია. იმ პერიოდისათვის მოკვდაობის მაჩვენებელი თელავსა და სიღნაღის მაზრების სოფლის მოსახლეობაში, დაბალია და მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ევროპის უმრავლესი ქვეყნის მაჩვენებლებს.

ეროვნებების მიხედვით მოკვდაობის მაჩვენებელი ყველაზე დაბალია ქართველებში (21.9 პრომილე), ოსების გარდა, რომელთა შორის მოკვდაობის მაჩვენებელი 14.3 პრომილეს უდრიდა.

ამ პერიოდში დაბადებულთა ძირითადი ნაწილი ბავშვობისა და ახალგაზრდობის ასაკში იღუპებოდა. თელავისა და სიღნაღის მაზრებში მთელ გარდაცვლილებში 10 წლამდე გარდაცვლილთა რაოდენობამ შესაბამისად 30.5 და 29.1 პროცენტი შეადგინა (თოთაძე ა. , 2014).

ასეთი ვითარება ართულებდა არა მარტო დემოგრაფიულ მდგომარეობას, არამედ საერთოდ საზოგადოებრივ ცხოვრებას. მოსახლეობის უაღრესად დეფორმირებული სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურა აფერხებდა ეკონომიკის წინსვლას, ხდებოდა თაობათა სწრაფი ცვლა, იზრდებოდა დაქვრივების მაჩვენებელი, ხშირად ბავშვები იზრდებოდნენ ერთი ან, არც ისე იშვიათად, ორივე მშობლის გარეშე (თოთაძე ა. , 2014).

მოგეხსენებათ, თაობათა ნორმალურ კვლავწარმოებას უზრუნველყოფს შობადობის საკმარისი დონე, შესაბამისად, ნორმალური მოკვდაობის პირობებში. თუ კი ეს ჯაჭვი დაირღვევა რაიმე არანორმალური მოვლენის, ძალის ჩარევით, მაშინ შობადობა ვერ დააკომპენსირებს მოკვდაობის შედეგად მიღებულ დანაკარგს.

საერთოდ, ყველგან იმ პერიოდში, მოკვდაობის ძირითადი მიზეზები იყო ეპიდემიები, კლიმატური პირობები, მატერიალური კეთილდღეობა, რომელზედაც მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული კარგი ან ცუდი ჰიგიენური და სანიტარული პირობები და სხვ.

თბილისის გუბერნიაში ბევრი ადამიანის სიცოცხლეს იწირავდა ტიფი, ტუბერკულოზი, ფილტვების ანთება, ციება, წყალმანკი, მშობიარობა და მშობიარობის შემდგომი ანთება. განსაკუთრებით ბევრი ადამიანი იღუპებოდა ეპიდემიური ავადმყოფობებით (ქუნთრუშა, დიფტერია, ყივანახველა, ანგინა). მაგალითად, თელავისა და სიღნაღის მაზრებში წყალმანკი ხშირად იწვევდა სიკვდილს. ეპიდემიური დაავადებები კი განსაკუთრებით უამრავი ბავშვის სიცოცხლეს იწირავდა და მოკვდაობის დონეს უაღრესად ზრდიდა (თოთაძე ა., 2014).

საქართველოში 1894-1898 წლებში ბევრი ადამიანი ავადდებოდა მალარიით. მალარიით დაავადების მაღალი მაჩვენებელი იყო თელავისა და განსაკუთრებით სიღნაღის მაზრებში, შესაბამისად 12 313 და 30 904 შემთხვევა, რომელთაგან ლეტალობით დამთავრდა 59 და 46 შემთხვევა (თოთაძე ა., 2014).

1875-1879 წლებიდან 1894-1898 წლებამდე პერიოდში გარკვეული ცვლილებები განიცადა მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის მაჩვენებლებმა. მაგალითად, თელავის მაზრის სოფლის მოსახლეობაში 1875-1879 წლებში საშუალოდ ყოველწლიურად მოსახლეობის 1000 კაცზე 43.5 ბავშვი იბადებოდა მაშინ, როცა ანალოგიური მაჩვენებელი 1894-1898 წლებში 34.8 ბავშვს უდრიდა. სიღნაღის მაზრაში კი შობადობის მხრივ ცვლილება არ მომხდარა, სამაგიეროდ შესამჩნევად გაიზარდა მოკვდაობის მაჩვენებელი - 21.7 პრომილედან 27.2 პრომილემდე, ანუ 1894-1898 წლებში საშუალოდ წელიწადში მოსახლეობის ყოველ 1000 კაცზე გაცილებით მეტი ადამიანი გარდაიცვალა, 1875-1879 წლების ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით. ამის შედეგად მოსახლეობის ბუნებრივი მატება აღნიშნულ პერიოდში შემცირდა თელავის მაზრის სოფლის მოსახლეობაში 19.2 პრომილედან 7.7 პრომილემდე. ამრიგად, კახეთში მნიშვნელოვნად შემცირდა მოსახლეობის ბუნებრივი მატება მაშინ, როდესაც მთლიანად გუბერნიის მასშტაბით ეს მაჩვენებელი უცვლელი დარჩა (14,5 პრომილე). თელავისა და სიღნაღის ბუნებრივი მატების

დონე დაახლოებით 2,2-2,5-ჯერ ნაკლები იყო, ვიდრე თბილისის გუბერნიის სხვა მაზრებში (თოთაძე ა., 2014).

1990-იან წლებში საქართველოში მნიშვნელოვანი პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ცვლილებები მოხდა. ამავე დროს ცვალებადობა განიცადა დემოგრაფიულმა პროცესებმა, მათ შორის მნიშვნელოვანი და არსებითი - შობადობამ. ამასთან გაჩნდა როგორც დაბადებათა აღრიცხვასთან, ასევე შობადობის დონის განსაზღვრასთან დაკავშირებული პრობლემები.

ყოველ შემთხვევაში, დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ 1990-იან წლების მეორე ნახევარში დაბადებათა არასრულმა რეგისტრაციამ დიდ მასშტაბს მიაღწია. მაგალითად, 1998 წელს საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის (შემდგომში სსსდ) მონაცემებით ცოცხლად დაბადებულთა რაოდენობას 46841 შეადგინა, ჯანდაცვის სამინისტროს მონაცემებით - 49240, ხოლო შეფასებითი მონაცემებით - 50000. ამდენად, 1998 წელს რეგისტრირებული არ იყო 2399 ცოცხლად დაბადებული მანც (5%).

1999 წელს არასრული რეგისტრაცია კიდევ უფრო გაიზარდა სსსდ მონაცემებით 1999 წელს ცოცხლად დაბადებულთა რაოდენობა 40778-ის ტოლი იყო, ჯანდაცვის მონაცემებით - 46827-ის, ხოლო შეფასებითი მონაცემებით - 48888-ის. ცოცხლად დაბადებულთა არასრულმა რეგისტრაციამ 1999 წელს ჯანდაცვისა და სსსდ მონაცემებს შორის 6049 (14%), ხოლო შეფასებით და სსსდ მონაცემებს შორის 7222 (17%) შეადგინა.

უფრო მეტიც, სსსდ-ს მიერ წარმოდგენილი შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტის მნიშვნელობიდან თუ გამოვალთ - 1,07 (1999 წ.), შეიძლება დავასკვნათ, რომ 1999 წლისათვის საქართველო იმ სამ ქვეყანას შორის იყო (ბულგარეთი, ლატვია), რომლებშიც მსოფლიოში შობადობის ყველაზე დაბალი დონე იყო (წულაძე და ხმალაძე, 2001).

რაც შეეხება თანამედროვე სტატისტიკას, 2000-2016 წლებში კახეთის რეგიონში არსებული შობადობის, მოკვდაობისა და ბუნებრივი მატების დონის ცვლილების ტენდენცია ასეთია: მთელს რეგიონში შობადობა 2000 წელს იყო 8.1, ქალაქის მოსახლეობაში - 14, ხოლო სოფლად 6.5 პრომილე.

2000-2003 წლებში რეგიონში შობადობის კოეფიციენტი იკლებს, თუმცა მხოლოდ ქალაქის მოსახლეობაში ამ მაჩვენებლის მატება შეინიშნება, სოფლის მოსახლეობაში კი შობადობის კოეფიციენტი მცირდება და ბოლო 15 წლის განმავლობაში დაფიქსირებულ უდაბლეს ნიშნულს - 4.8 პრომილეს აღწევს. აღნიშნულ ტენდენციაზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ ქალაქის მოსახლეობაში შობადობის კოეფიციენტის ზრდა კახეთის მთელ მოსახლეობასა და სოფლის მოსახლეობაში შობადობის კოეფიციენტის საგრძნობი კლების, ასევე ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობისთვის იგივე მაჩვენებლებს შორის დიდი სხვაობის ფონზე, სოფლიდან ქალაქისკენ მიმართული გამდიდრებული ემიგრაციით იქნა გამოწვეული, თანაც შიდა მიგრანტთა ამ კატეგორიას ძირითადად ახლგაზრდები შეადგენენ.

აღნიშნულ პერიოდში, საქართველოში ადგილი ჰქონდა შიდა მიგრაციას - ძირითადად სოფლებიდან და პატარა ქალაქებიდან თბილისში. საგანმანათლებლო მოტივების გარდა სოფლებიდან და ყოფილი ინდუსტრიული ქალაქებიდან მიგრაციის მთავარი ხელშემწყობი ფაქტორებია სოფლის მეურნეობის გარეთ დასაქმების შესაძლებლობის ნაკლებობა და სიღარიბისა და სოციალური იზოლირების მაღალი რისკი¹.

უკვე 2004 წლისათვის შობადობის კოეფიციენტის მკვეთრი მატება შეინიშნება როგორც მთელი კახეთის მოსახლეობისათვის (9.1 ‰), ისე ქალაქისა (18 ‰) და სოფლის მოსახლეობისათვის (6,9 ‰) ცალ-ცალკე. ეს უკავშირდება პოლიტიკური მმართველობის ცვლილებას 2003 წელს, ეკონომიკური და სოციალური პირობების გაუმჯობესებას, მოსახლეობაში „უკეთესობისკენ ცვლილების იმედის“ გაჩენას და ა.შ. შობადობის კოეფიციენტის მატების უწყვეტი ტენდენცია შემდგომშიც გრძელდება 2010 წლამდე როგორც საკვლევი რეგიონის მთელი მოსახლეობის, ისე ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობისთვის.

უკვე 2010-2012 წლებში შობადობის კოეფიციენტი კვლავ კლებავს (13.2 ‰-დან 12.1 ‰-მდე შემცირდა), თუმცა ქალაქის მოსახლეობისთვის შობადობის კოეფიციენტი მკვეთრად ეცემა, თითქმის ნახევრდება და 32.9 ‰-დან 15.4 ‰-ზე დადის, ამის საპირწონედ

¹ file:///C:/Users/DG16/Downloads/FCR_GE_ExSumm_GE.pdf

კი სოფლის მოსახლეობისთვის შობადობის კოეფიციენტი მატულობს (8.3 ‰-დან 12.2 ‰-მდე). ეს კი სოფლად შობადობის დონის მატებაზე და შესაძლოა, უკუ-მიგრაციასა და სოფლად მოსახლეობის აკუმულაციაზე მიუთითებდეს.

რაც შეეხება ბოლო ხუთწლეულს, აღსანიშნავია, რომ რეგიონის მთელი მოსახლეობისთვის შობადობის კოეფიციენტი კლებულობს და 2016 წლის მონაცემებით 15.3 ‰-ს შეადგენს. მხარის ქალაქის მოსახლეობისთვის იგივე მაჩვენებელი 12.8 ‰, ხოლო სოფლის მოსახლეობისთვის 16 ‰ გახლავთ და მათი ცვლილება ბოლო 5 წლის განმავლობაში იმეორებს იგივე მრუდს, რასაც შზკ რეგიონული მაჩვენებელი (იხ. დანართი, გრაფიკი 2).

აქვე, უნდა ითქვას, რომ შობადობის კოეფიციენტები მუნიციპალიტეტების დონეზეც განსხვავდება. მაგალითისთვის, განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი. 2000 წლისათვის შობადობის ყველაზე მაღალი კოეფიციენტით დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი გამოირჩეოდა - 9.97 ‰, ხოლო ყველაზე დაბალი მაჩვენებლით - ახმეტის მუნიციპალიტეტი - 3.2 ‰. საინტერესოა 2001 წელს ახმეტის რაიონში შობადობის კოეფიციენტის საოცარი ზრდა, რომელმაც 16.7 ‰-ს მიაღწია. აღნიშნული ფაქტი უკავშირდება რუსეთ-ჩეჩნეთის მეორე ომის დაწყებას, რის გამოც კონფლიქტისგან თავის დასაცავად 10 000-ზე მეტი ჩეჩენი ლტოლვილი ჩამოვიდა კახეთის მთიანეთში და ძირითადად სწორედ ახმეტის რაიონში დასახლდა. რა თქმა უნდა, მათ შორის ბევრი იყო ქალბატონი, რომლებიც ფერტილურად აქტიურ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ, რამაც ცოტა ხანში შობადობის მაღალი მაჩვენებლის გამო გაზარდა შობადობის კოეფიციენტი ახმეტის მუნიციპალიტეტისთვის². რეგიონის სხვა მუნიციპალიტეტების შემთხვევაში, როგორცაა გურჯაანი, თელავი, ლაგოდეხი, საგარეჯო - ყველა მათგანის შემთხვევაში 2000-2003 წლებში შობადობის კოეფიციენტები იკლებს. რეგიონის მსგავსად, მუნიციპალიტეტების შემთხვევაშიც 2004 წელი გარდამტეხია და შეინიშნება კოეფიციენტების მატება. შედარებით დაბალი კოეფიციენტით ხასიათდება სიღნაღის მუნიციპალიტეტი, რომელიც 2000-2003 წლებში

² http://www.pankisi.org/cgi-bin/blosxom.cgi/georgian/history_geo

შობადობის ყველაზე დაბალი მაჩვენებლით ხასიათდება - 6.2 ‰-დან 4.7 ‰-მდე ეცემა (საქსტატი).

რაც შეეხება 2010-2016 წლების სტატისტიკას, აღნიშნული მაჩვენებელი აქაც განსხვავდება მუნიციპალიტეტების მიხედვით, კერძოდ შობადობა უმეტეს რაიონებში იკლებს. შობადობის კოეფიციენტის მკვეთრი მატება შეინიშნება საგარეჯოს, ლაგოდეხისა და ყვარლის მუნიციპალიტეტების შემთხვევაში და პერიოდის ბოლოს, შესაბამისად, 17.9 ‰, 16.7 ‰ და 15.90 ‰-ს შეადგენს; დანარჩენ რეგიონებში კი შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი საშუალოდ 14 ‰-ს შეადგენს (საქსტატი). ეს სხვაობა განპირობებულია ზემოთ ხსენებულ მუნიციპალიტეტებში ტრადიციული მუსლიმი მოსახლეობის თავმოყრით და მათში არსებული მრავალშვილიანობის ტრადიციით, ასევე მაღალი ფერტილურობითა და ადრეული ქორწინებისკენ მიდრეკილებით (იხ. დანართი, ცხრილი 4).

შობადობის ფონზე, საინტერესოა, საკვლევ პერიოდში როგორ იყო მოკვდაობისა და ბუნებრივი მატების ცვლილება რეგიონში. ისტორიულად ცნობილია ზოგიერთი პერიოდის სტატისტიკური მონაცემები შობადობის, მოკვდაობისა და ბუნებრივი მატების მაჩვენებლების შესახებ, მაგალითად: კახეთში 1874-1879 წლებში შობადობის დონე სამაზრო ქალაქებში შესამჩნევად მაღალი იყო თელავში, ხოლო მოკვდაობის დონე ყველაზე დაბალი - სიღნაღში. მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის დონეებში მნიშვნელოვანი განსხვავებაა სამაზრო ქალაქებს შორის, როგორც მთლიანად, ისე ქართველი და სომეხი ეროვნებების მიხედვითაც.

მოსახლეობის ბუნებრივი მატების მაჩვენებელი თელავსა და სიღნაღში მაღალი იყო და სამაზრო ქალაქებს შორის ყველაზე უკეთესიც ახალქალაქის შემდეგ. ბუნებრივი მატება თელავსა და სიღნაღში, შესაბამისად, ქართველებში 24, სომხებში - 18 და ქართველებში - 15, სომხებში - 3 პრომილე გახლდათ (თოთაძე, 2014).

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურისგან მიღებულ მასალაზე დაყრდნობით გამოიკვეთა შემდეგი ტენდენცია: თუ მოკვდაობას განვიხილავთ ქალაქი/სოფელი ჭრილში, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ კახეთის რეგიონის

ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის მოკვდაობის მაჩვენებლებს შორის დიდი სხვაობაა. მოკვდაობის მაღალი დონე ქალაქად განპირობებულია რეგიონის მოსახლეობის დიდი ნაწილის ქალაქში თავმოყრით (ემიგრაცია სოფელი-ქალაქი მიმართულებით), მოსახლეობაში შობადობის დონის დაბალი მაჩვენებლით, ამასთან მოსახლეობის ასაკობრივ სტრუქტურაში 60 და მეტი ასაკის ადამიანთა სიმრავლით (იხ. დანართი, გრაფიკი 3).

2000-2004 წლებში ეს მაჩვენებელი მკვეთრად იზრდება, განსაკუთრებით ქალაქის მოსახლეობაში. გარდა ზრდასრულთა მოკვდაობისა, აღნიშნული მატება დაკავშირებულია ერთ წლამდე ასაკის ჩვილთა მოკვდაობის განსაკუთრებით მაღალ მაჩვენებელთან. მაგალითად, 2004 წელს საქართველოში 49 572 ბავშვი დაიბადა, მაგრამ ერთი წლის შემდეგ მათი რაოდენობა მნიშვნელოვნად ნაკლები იყო ზემოთ აღნიშნული მიზეზის გამო, კერძოდ 2004 წელს ერთ წლამდე ასაკში 1178 ბავშვი გარდაიცვალა ანუ ყოველ 1000 დაბადებულზე 23.8 ბავშვი. 2003 წელს ეს მაჩვენებელი 24.8 ‰-ს უდრიდა და ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი იყო პოსტ. საბჭოთა სივრცეში. ასევე დიდი იყო მკვდრადშობადობის დონეც, 2003-2004 წლებში მკვდრადშობადობის დონე 15.3 ‰ იყო. აღნიშნული მაჩვენებლები მხოლოდ 2007 წლიდან იკლებს³.

უკვე 2008-2009 წლიდან კახეთის ქალაქის მოსახლეობაში მოკვდაობა მკვეთრად იკლებს და საშუალოდ 13.5 ‰-ს ნიშნულთან მერყეობს. რაც შეეხება სოფლის მოსახლეობას, აქ მოკვდაობის მატება შეინიშნება, რაც ისევ და ისევ, შობადობის შემცირებასთან არის დაკავშირებული. რაც შეეხება მთელი მოსახლეობისთვის მოკვდაობის კოეფიციენტს, 2000 წელს იგი 11,7 ‰, 2004 წელს - 13.8 ‰, ხოლო 2015 წელს 15.9 ‰-ს მიაღწია (საქსტატი).

აუცილებელია მიმოვიხილოთ ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი, რომელიც ასახავს რეგიონში მიმდინარე კვლავწარმოების პროცესს. ნიშანდობლივია, რომ 2000 წლიდან მოყოლებული კახეთის რეგიონი მუდმივად უარყოფითი ბუნებრივი მატებით ხასიათდება (გამონაკლისია 2008-2009-2010 წლები, როდესაც მცირედით გადადებითდა აღნიშნული მაჩვენებელი). 2002 წელს ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი ყველაზე დაბალი ანუ ბუნებრივი კლების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი - -5.4 ‰ იყო. 2004 წლიდან შობადობის

³ <http://www.hwngo.org.ge/analytics/54-demografiuli-mdgomareoba-saqartveloshi>

მატებისა და მოკვდაობის, კერძოდ - ჩვილთა და ბავშვთა მოკვდაობის - შემცირების კვალდაკვალ ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი იზრდება და უახლოვდება ნულოვანი მატების ნიშნულს. 2008-2010 წლებში შეინიშნება კახეთის მოსახლეობის ოდნავი მატება და ეს ტენდენცია მეტ-ნაკლებად გრძელდება, თუმცა მატება ძალიან მცირეა. აღნიშნული ისევდაისევ უკავშირდება ზემოთ მოყვანილ არგუმენტს კახეთის სოფლის მოსახლეობაში მუსლიმთა (აზერბაიჯანელი, ქისტი) შედარებით სწრაფი გამრავლების შესახებ.

რაც შეეხება ბუნებრივი მატების კოეფიციენტს „ქალაქი-სოფელი“ ჭრილში, აღსანიშნავია, რომ ქალაქის მოსახლეობასთან შედარებით სოფლის მოსახლეობა ინარჩუნებს უფრო მეტად ერთგვაროვან ტენდენციას, ხოლო ქალაქის შემთხვევაში მკვეთრი ვარდნის ორი პერიოდი შეინიშნება - 2002-2004 წლები და შემდგომ 2008-2010 წლები. აღნიშნული ორივე მონაკვეთი უკავშირდება ზემოთ მოყვანილ არგუმენტებს, რასაც აქ აღარ განვავრცობთ (იხ. დანართი, გრაფიკი 4).

შობადობის განხილვა შეუძლებელია ცოცხლად დაბადებათა რაოდენობის დინამიკის მიმოხილვის გარეშე. გასაკვირი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ამ მხრივ კლება შეინიშნება 2000-2003 წლებში, როდესაც კახეთში ცოცხლად დაბადებულთა რაოდენობა 2108-დან 1552-მდე შემცირდა, შემდეგ დაფიქსირდა მკვეთრი მატება, რაც დაკავშირებულია ქვეყანაში ჩვილთა და ბავშვთა მოკვდაობის, ასევე მკვდრადშობადობის შემცირებასთან. ამასთან ამ პროცესზე გავლენა მოახდინა ქვეყანაში განვითარებულმა პოლიტიკურმა მოვლენებმა - „ვარდების რევოლუციის“ გზით ხელისუფლების შეცვლასა და საზოგადოებაში გაჩენილმა „უკეთესი ცხოვრების იმედმა“ დადებითად იმოქმედა როგორც მექანიკურ, ისე ბუნებრივ მოძრაობაზე - მოიმატა როგორც იმიგრაციამ, ისე შობადობის დონემ. ასევე ცოცხლად დაბადებულთა რაოდენობის მატების ტენდენციით ხასიათდება 2005-2009 წლები, როდესაც მათმა რაოდენობამ კახეთის რეგიონში 3655-დან 5378 მიაღწია (იხ. დანართი, გრაფიკი 5). ეს დაკავშირებულია ჩვილთა და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირებასთან, შობადობის ინტენსივობის ზრდასთან და ასევე, 2007 წელს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის ინიციატივასთან ყოველი მესამე და მეტი რიგითობის შვილის მის მიერ მონათვლის შესახებ, რამაც შობადობის მასტიმულირებელი ფუნქცია შეასრულა. უკვე 2009

წლიდან იწყება კლების ტენდენცია და 2011 წლიდან დღემდე კახეთში ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნება დაახლოებით 4900-5000 ნიშნულთან მეტ-ნაკლებად მერყეობს. აღნიშნული ტენდენცია განპირობებულია ბევრი მიზეზით, მათ შორის მკვდრადშობადობის შემთხვევათა მატებით. 2009 წელს 1000 ცოცხლადშობილზე 7,6 მკვდარი ბავშვი დაიბადა, 2012 წელს კი იგივე 1000 ცოცხლადშობილზე 11,5 გარდაცვლილი ახალშობილი გვყავდა. განვითარებულ ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი უდრის 5 ან 6 მკვდრადშობილს. საგრძნობლადაა შეცვლილი 2013 წლის მონაცემები, გასულ წელს საქართველოში 9-11 მკვდრადშობილი დაიბადა⁴.

რაც შეეხება იგივე მაჩვენებელს სოფლისა და ქალაქის მოსახლეობაში, რეგიონის მთელი მოსახლეობის ცოცხლად დაბადებულთა დაახლოებით 65-70% სოფლად, ხოლო დანარჩენი ქალაქის მოსახლეობაში ფიქსირდება, რაც მეტყველებს შობადობის გაცილებით მაღალ დონეზე რეგიონის სოფლის მოსახლეობაში. ეს მაჩვენებელი სოფლისა და ქალაქის შემთხვევაში 2000-2016 წლებში რეგიონში არსებულ ზოგად ტენდენციას იმეორებს. თვალსაჩინო სხვაობა შეიმჩნევა მხოლოდ 2009-2012 წლებში, როდესაც კახეთის ქალაქის მოსახლეობაში ცოცხლად დაბადებულთა რაოდენობა გაცილებით მკვეთრად ვარდება, ვიდრე სოფლად მცხოვრებთა რიცხვი, რაც ამ პერიოდში საქალაქო დასახლებებიდან ემიგრაციის გააქტიურებას უნდა უკავშირდებოდეს.

როდესაც შობადობის ტენდენციებზე ვსაუბრობთ, უმნიშვნელოვანესია მიმოვიხილოთ კახეთის რეგიონში შობადობა სქესისა და რიგითობის მიხედვით. თითოეული მათგანი მჭიდროდ არის დაკავშირებული და ურთიერთგანმსაზღვრელია. უფრო დეტალურად ქვემოთ ვისაუბროთ.

როგორც საქსტატი გვატყობინებს, 2005 წელს მთელს რეგიონში სულ 3366 ცოცხლად დაბადებული იყო, რომელთაგან 1830 ბიჭი, ხოლო 1536 გოგონა გახლდათ, სქესთა შორის თანაფარდობამ კი 1.19 შეადგინა. 2008 წელს ეს თანაფარდობა რეკორდულ ნიშნულს აღწევს - 1.28 (აღნიშნული მაჩვენებელი 2008 წელს მთელი საქართველოსთვისაც 1.28 იყო). 2010 წლამდე ცოცხლად შობილთა რიცხვი იმატებდა, სქესთა შორის თანაფარდობამ კი იკლო.

⁴ http://www.sazogadoeba.ge/index.php?post_id=1525

2010 წელს ცოცხლად დაბადებულთა რიცხვმა 5348 შეადგინა, რომელთაგან 2731 ბიჭი და 2647 გოგონა იყო, სქესთა შორის თანაფარდობა 1.03 იყო. აღნიშნულ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ კახეთის რეგიონისთვის ცოცხლად შობილთა სქესთა შორის თანაფარდობის მაჩვენებელი 2006 წელს სქესთა მეორეული თანაფარდობის დადგენილ ნორმაზე (ყოველ 100 გოგონაზე 105-107 ბიჭი, თანაფარდობა 1.05-1.07) გაცილებით მაღალი, 2008 წელს კი ანომალურად დიდი იყო, ხოლო 2010 წლისთვის პირიქით - დევიაციური. ეს ტენდენცია ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზეც კარგად ჩანს (იხ. დანართი, გრაფიკი 6).

ის ფაქტი, რომ ბიჭების რაოდენობა გოგონებზე მეტია ზოგადი კანონზომიერების შესაბამისად, გასაგებია, მაგრამ საინტერესო მიგნებამდე მივყავართ მათ შორის არსებულ სხვაობას. მაშინ, როცა ცოცხლად დაბადებულთა შორის აღნიშნული თანაფარდობა ნორმაზე - 1.05-1.07 - მეტია, კახეთის მაგალითზე 2005 და 2008 წლებში, შესაბამისად, 1.19 და 1.28, მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ტრადიციული აღმოსავლური ერებისათვის დამახასიათებელი შვილების სქესის მიხედვით გადარჩევა კვლავ პოპულარულია საზოგადოებაში, რასაც თავის მხრივ, ხელს უწყობს სქესთა ადრეული დიაგნოსტიკის მასობრივი გავრცელება. ის ფაქტი, რომ ქართული ტრადიციული ოჯახისთვის ვაჟის ყოლა პრესტიჟული, სასურველი და აუცილებელია, თანაც არც თუ მაღალი შობადობის პირობებში და ამასთან, თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ პირველი შვილების უმრავლესობა ბიჭი იბადება, ზემოთ აღნიშნული არგუმენტი უფრო დამაჯერებლად მოგვეჩვენება. შემდგომ პერიოდებში შობადობის კლების ხარჯზე ცოცხლად შობილთა შორის სქესთა თანაფარდობის მაჩვენებლებიც იგივე ტენდენციას იმეორებენ, რაც თვალსაჩინოა დიაგრამაზე. ასევე, ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ზოგადად არსებული კანონზომიერება - დაბადების რიგითობის ზრდის მიხედვით სქესთა მეორეული თანაფარდობის კლება, ე.ი. უკუპროპორციული დამოკიდებულება - კახეთის შემთხვევაში დარღვეულია და თითქმის საპირისპირო ხასიათს ატარებს.

რაც შეეხება სხვაობებს რეგიონში „ქალაქი-სოფელი“ ჭრილში, აღსანიშნავია, რომ აქ ბიჭებისა და გოგონების რაოდენობებს შორის სხვაობა უფრო თვალსაჩინოა, რაც აგრარული

საზოგადოებებისთვის დამახასიათებელია. მაგალითისთვის, 2005 წელს კახეთის სოფლის მოსახლეობაში ცოცხლად დაბადებულთა შორის 1036 ბიჭი, ხოლო 857 გოგონა იყო, მათ შორის თანაფარდობამ კი 1.20 შეადგინა მაშინ, როცა იმავე წელს იგივე მაჩვენებელი ქალაქის მოსახლეობისთვის 1.16 იყო. სოფლის მოსახლეობა მეტად ტრადიციული, უფრო მეტად დამოკიდებულია საზოგადოებრივ აზრზე და ტრადიციაზე, შესაბამისად მათში უფრო მეტად ხდება შვილების სქესის მიხედვით გადარჩევა, რაც უწინ ვაჟის გაჩენამდე მრავალი შვილის ყოლაში გამოიხატებოდა, 21-ე საუკუნეში კი ჯერ კიდევ მუცლად ყოფნის პერიოდში წყდება მათი გაჩენა - არ გაჩენის საკითხი (იხ. დანართი, ცხრილი 5). სქესთა შორის ასეთი განსხვავება ხანგრძლივად საბოლოო ჯამში ცუდია რეგიონის მოსახლეობისთვის, რადგან აღნიშნული მოვლენა დემოგრაფიული საფრთხეების შემცველია, კერძოდ ეს იწვევს სქესთა დისბალანსს, შემდგომ საცოლეების დეფიციტს, შობადობის კლებას და ა.შ., რაც მოსახლეობის კვლავწარმოებაზე უარყოფითად აისახება.

ზემოთ უკვე განვიხილეთ ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა და მისი ცვლის ტენდენციები. გარდა ამისა, უმნიშვნელოვანესია გავარკვიოთ დაბადებულთა შორის რიგითობა, რაც გარკვეული დასკვნების გაკეთების საფუძველია. დეტალურად ქვემოთ ვისაუბრებთ.

2005 წლიდან მოყოლებული 2010 წლამდე კახეთის რეგიონში პირველ შვილთა რიცხვი განუხრელად მატულობს და მონაცემები ასეთია: 2005 წელი - 2113 ცოცხლად დაბადებული ბავშვი, 2006 წელი - 2254 ბავშვი, 2007 წელი - 2496 ბავშვი, 2008 წელი - 2746 ბავშვი (იხ. დანართი, ცხრილი 6). რაც შეეხება მეორე და მესამე ბავშვთა რიცხოვნობას, რიგით მეორე ცოცხლად დაბადებულთა რიცხვი არასტაბილურად მატულობს, 2009-2013 წლებში ეს მაჩვენებელი ხან მატულობს, ხანაც იკლებს, ხოლო ბოლო 3 წლის განმავლობაში განუხრელად კლებულობს. რაც შეეხება მე-3 ბავშვებს, მათი რიცხვიც იმატებს, კლება შეინიშნა 2007 წელს და შემდეგ 2010 წელს (იხ. დანართი ცხრილი 6). დაბადებულთა შორის პირველ შვილთა ასეთი მაღალი ხვედრითი წილი და ის ფაქტი, რომ ძალიან დიდია თანაფარდობა რიგით პირველ და მეორე, პირველ და მესამე ცოცხლად დაბადებულთა შორის (შესაბამისად 1:2, 1:3), არც თუ კარგია მოსახლეობის მატების თვალსაზრისით. ეს

ნიშნავს იმას, რომ მოსახლეობას აქვს მიდრეკილება მცირეშვილიანობისა (1-2 შვილი) და შობადობის კლებისაკენ, რადგან ზემოთ აღნიშნული რიცხვები მეტყველებს იმაზე, რომ რეგიონის მოსახლეობის დიდი ნაწილი აჩენს ძირითადად ერთ ბავშვს, ხოლო 2, 3 ან მეტ შვილიანი ოჯახების ხვედრითი წილი მცირდება, შესაბამისად - შობადობა კლებულობს. თუმცა ის ფაქტი, რომ თუნდაც მცირე, მაგრამ მაინც არის მე-2 და მე-3 ბავშვთა რაოდენობის მატება დამაიმედებელია, რადგან დიდია შანსი იმისა, რომ ემიგრაციის შემცირებისა და შობადობის მატების ფონზე კახეთის მოსახლეობა მოახერხებს მარტივი აღწარმოების უზრუნველყოფას, რადგან ჯერ კიდევ არის მცირე, მაგრამ მზარდი ტენდენცია იმისა, რომ მოსახლეობას აქვს განწყობა, იყოლოს 2-3 ბავშვი.

თვალსაჩინოა სხვაობები მუნიციპალიტეტებს შორის, მაგალითად, თელავისა და საგარეჯოს რაიონები სხვა დანარჩენისგან გამოირჩევიან რიგით მეორე შვილების შედარებით მაღალი ხვედრითი წილით, რაც ერთ შემთხვევაში განპირობებულია ზოგადად, რეგიონის მოსახლეობის დიდი ნაწილის მის ფარგლებში თავმოყრით, მეორე შემთხვევაში კი ისევდაისევ დაკავშირებულია მუსლიმი მოსახლეობის მაღალ ფერტილურობასთან (იხ. დანართი, ცხრილი 7).

დასკვნა

ზემოთ ბევრი ვისაუბრეთ იმის შესახებ, რომ მოსახლეობის ნორმალური აღწარმოებისთვის უმნიშვნელოვანესია შობადობის დონე. შობადობაზე გავლენას მრავალი ფაქტორი ახდენს, როგორც არის ქვეყანაში არსებული სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური მდგომარეობა, ასევე მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობა და ქცევა და ა.შ. ეს რთული და კომპლექსური პროცესია, სადაც რომელიმე ერთის ცალკე გამოყოფა არასწორი იქნება.

საქართველოს დემოგრაფიული პრობლემები და კერძოდ, შობადობის საკითხი არაერთგზის არის შესწავლილი სხვადასხვა მეცნიერისა თუ მკვლევარის მიერ, თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ქვეყნის, არამედ რეგიონული ტენდენციის გამოვლენა, რადგან ქვეყნის მოსახლეობის 2/3 რეგიონებში ცხოვრობს და სწორედ ისინი ქმნიან ერის დემოგრაფიულ პროფილს. შესაბამისად, ჩვენ მიერ გამოვლენილი ტენდენციები საინტერესო და მნიშვნელოვანია.

ნაშრომის მეორე თავი ეძღვნება კახეთის მოსახლეობისთვის დამახასიათებელ შობადობის ტენდენციებს 2000-იანი წლებიდან დღემდე. როგორც სტატისტიკურ მონაცემებზე დაკვირვებამ აჩვენა, 21-ე საუკუნეში ისევე, როგორც ზოგადად ქვეყანაში, კახეთის მოსახლეობა იკლებს. კლების ძირითადი მიზეზი გახლავთ შობადობის დონის შემცირება და მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის საგრძნობი ცვლილება, რაც აისახება რეგიონში მცხოვრებ ადამიანთა შორის გაზრდილ შუა ხნისა და მეტი ასაკის ადამიანთა ხვედრით წილზე, ეს კი მოსახლეობის დაბერებისკენ მიდრეკილების მაჩვენებელია.

გარდა ამისა, ცოცხლად შობადობის ანალიზმა ბავშვთა რიგითობის მიხედვით აჩვენა, რომ კახეთის მოსახლეობაში იმატებს რიგით პირველი შვილების ხვედრითი წილი რაც ასევე მიგვანიშნებს იმაზე, რომ მოსახლეობაში შობადობის დონე კლებულობს, შესაბამისად იკლებს მათში რეპროდუქციული განწყობა და მოტივაცია, იყოლიონ 2, 3 ან მეტი შვილი, რაც დემოგრაფიული თვალსაზრისით მოსახლეობის ნორმალური აღწარმოებისთვის უმნიშვნელოვანესია.

ასევე, შობადობის კლება განპირობებულია იმითაც, რომ დიდია მოსახლეობის ემიგრაცია დედაქალაქისა და საზღვარგარეთის მიმართულებით. ემიგრანტთა დიდი ნაწილი კი სწორედ აქტიურ ფერტილურ ასაკში მყოფი ახალგაზრდობაა, რაც ასევე ცუდად აისახება შობადობაზე და შესაბამისად, თაობათა განახლების პროცესზე.

უმნიშვნელოვანესია ისიც, რომ კახეთის ისევე, როგორც მთელი ქვეყნის შემთხვევაში, დიდი გავლენა მოახდინა სოციალურ-ეკონომიკურმა პროცესებმა და პოლიტიკურმა კატაკლიზმებმა, რომელიც მრავლად მოხდა 2000-იანი წლებიდან დღემდე. ამასთან 1990-იანი წლებიდან გამოყოფილი არასტაბილურობაც დიდხანს ახდენდა გავლენას მოსახლეობის დემოგრაფიულ ქცევაზე, ცხოვრების დონესა და სოციალურ-პოლიტიკურ ყოფაზე. ეს პირველ რიგში აისახა შობადობაზე. 2000-იანი წლებიდან დღემდე შედარებით თითქოს დასტაბილურდა სიტუაცია და კახეთის მოსახლეობაში როგორც მატების, ისე კლების პერიოდები ფიქსირდება, თუმცა მატება იმდენად მცირე და არასტაბილურია, რომ შეუძლებელია დადებითი გრძელვადიანი პროგნოზის გაკეთება.

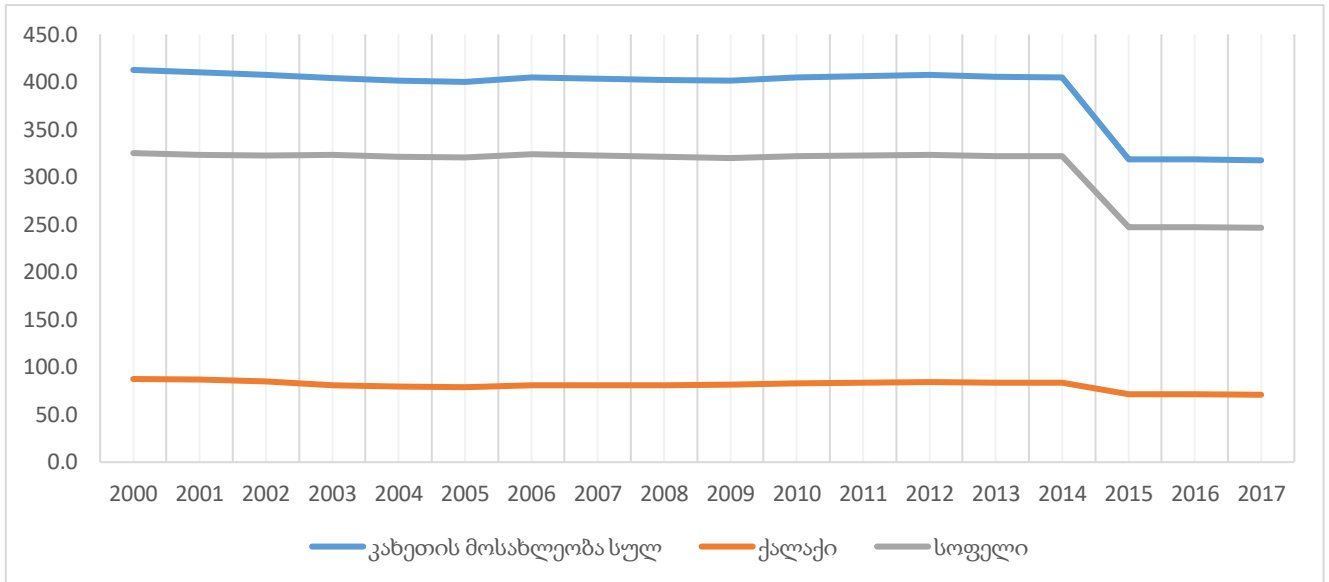
გარდა ამისა, ეს რეგიონი საინტერესოა თავისი მრავალეთნიკურობით. როგორც ზემოთ აღინიშნა, კახეთის იმ მუნიციპალიტეტებში, სადაც თავმოყრილნი არიან აზერბაიჯანელი მოქალაქეები, საკმაოდ დიდია შობადობის მაჩვენებელი. შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ მათი მაღალი ფერტილურობის წყალობით ხდება რეგიონის მოსახლეობის მცირე მატება. აღნიშნული ფაქტი მეტყველებს იმაზე, რომ რელიგიურ ფაქტორსაც აქვს გავლენა შობადობის თვალსაზრისით, რაზეც შობადობის საკითხების შესახებ არსებულ სხვა ნაშრომებშიც არის საუბარი.

საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ შობადობა დემოგრაფიაში ერთ-ერთი უმთავრესი მოვლენაა, რომელიც ერთნაირად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს როგორც ბუნებრივი მოძრაობის, ისე მოსახლეობის კვლავწარმოების პროცესში. მასზეა დამოკიდებული ერის არსებობის საკითხი. ჩვენ მიერ გამოვლენილი შობადობის ტენდენციები კახეთის რეგიონის მაგალითზე წარმოადგენს გამოსახულებას ზოგადად ქვეყანაში არსებული სიტუაციისა, რაც მოითხოვს ყურადღებას, შესწავლას, პრიორიტეტების განსაზღვრას ქვეყნის ინტერესებიდან გამომდინარე და შემდეგ საჭირო ნაბიჯების გადადგმას და მოქმედებას.

ბიბლიოგრაფია:

- ახალაია, ნ. (2005). მოსახლეობის რეპროდუქციული ქცევა თანამედროვე დემოგრაფიული კრიზისის პირობებში. *დემოგრაფია, სამეცნიერო ჟურნალი*, 123-124.
- ახალაია, ნ. (2005). მოსახლეობის რეპროდუქციული ქცევა თანამედროვე დემოგრაფიული კრიზისის პირობებში. *დემოგრაფია*, 127.
- ბორისოვი, ვ. ა. (1999). *დემოგრაფია*. მოსკოვი: NOTA BENE.
- გოგსაძე, გ. (2008). *მოსახლეობის გეოგრაფია*. თბილისი: "საარი".
- გუგუშვილი, პ. (1986). *დემოგრაფიული ნარკვევები*. თბილისი.
- თოთაძე, ა. (2014). *"კახეთის მოსახლეობა"*. თბილისი: "უნივერსალი".
- საზოგადოებრივი პორტალი*. (თ. გ.). მოპოვებული http://www.sazogadoeba.ge/index.php?post_id=1525-დან
- ჩიქავა, ლ. (2002). *დემოგრაფიული კატეგორიები და კანონები*. (37-71, რედ.) თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, დემოგრაფიისა და სოციოლოგიური კვლევის ინსტიტუტი.
- წულაძე, გ. (1984). *შობადობის სოციოლოგიის საკითხები*. თბილისი: "მეცნიერება".
- წულაძე, გ. (2012). *დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი*. თბილისი: გაერთიანებული ერების მოსახლეობის ფონდი.
- წულაძე, გ., & ხმალაძე, მ. (2001). შობადობის თანამედროვე ტენდენციები საქართველოში. *საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, დემოგრაფიისა და სოციოლოგიური კვლევის ინსტიტუტი, დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული I*.
- Balbo, N. (2009). *Recent fertility trends and second birth decision-making in Georgia*. Milan, Italy: Carlo F. Dondena Centre for Research on Social Dynamics.
- ჯანმრთელი სამყარო, არასამთავრობო ორგანიზაცია*. (თ. გ.). მოპოვებული <http://www.hwngo.org.ge/analytics/54-demografiuli-mdgomareoba-saqartveloshi>-დან
- თ. გ.). მოპოვებული საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: www.geostat.ge-დან
- (თ. გ.). მოპოვებული პანკისი.ორგ: http://www.pankisi.org/cgi-bin/bloxom.cgi/georgian/history_geo-დან

დანართები:

გრაფიკი 1. მოსახლეობის რიცხოვნობა 2000-2017 წლებში კახეთის რეგიონში, პირველი იანვრის მდგომარეობით (ათასი კაცი)

წყარო: საქსტატი

ცხრილი 1

თბილისის სამაზრო ქალაქების - ქ. სიღნაღისა და ქ. თელავის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა 1880 წლის 1 იანვრისათვის

		აბსოლ.	%
თელავი	ქართველები	2089	27.2
	სომხები	5596	72.8
	სულ	7685	100

სიღნაღი	ქართველები	862	27.2
	სომეხები	7085	89.2
	სულ	7947	100

წყარო: თოთაძე, ანზორ, „კახეთის მოსახლეობა“, 2014, გვ. 49

ცხრილი 2

კახეთის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა 2014 წლის აღწერის მიხედვით რეგიონულ და ქალაქი/სოფელი ჭრილში

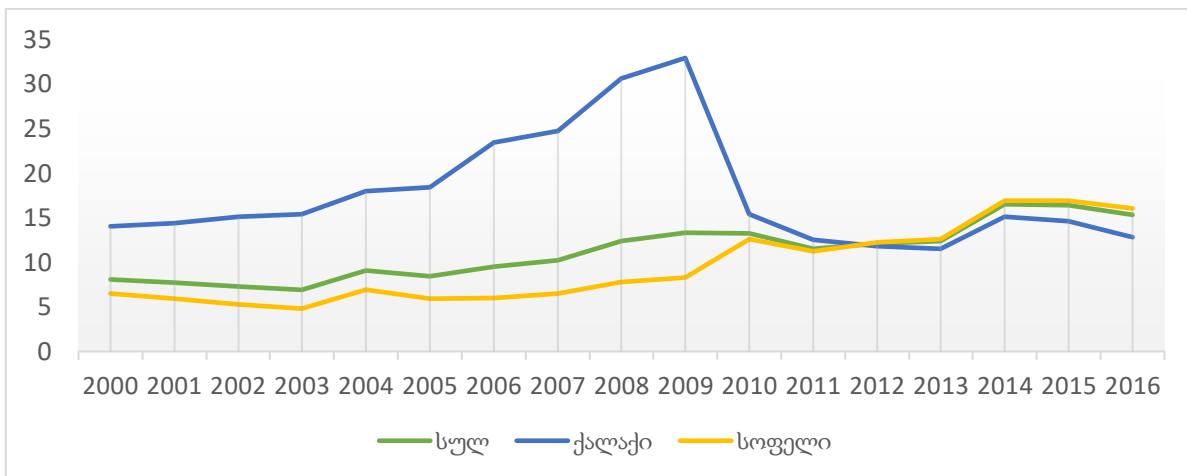
	კახეთი სულ	ქალაქი	სოფელი
ქართველი	271,298	68,272	203,026
აზერბაიჯანელი	32,354	280	32,074
სომეხი	2,191	922	1,269
რუსი	1,921	793	1,128
ოსი	2,526	293	2,233
იეზიდო	504	435	69
უკრაინელი	202	84	118
ქისტი	5,581	118	5,463
ბერძენი	158	68	90
ასირიელი
სხვა	1,806	250	1,556
უარი პასუხზე	...	0	...
არ არის მითითებული	32	...	24
სულ	318,583	71,526	247,057

წყარო: საქსტატი

დაბადებულთა რაოდენობა სიღნაღისა და თელავის მაზრებში, 1875-1879 წლებში

	დაბადებულთა რაოდენობა		მოსახლეობის 1000 კაცზე
	5 წელიწადში	საშუალოდ წელიწადში	
თელავის მაზრა	1070	2014	43.5
სიღნაღის მაზრა	12677	2535	35.5

წყარო: თოთაძე, ანზორი, „კახეთის მოსახლეობა“, გვ. 58

გრაფიკი 2. კახეთის მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი შობადობის კოეფიციენტები 2000-2016 წლებში, რეგიონულ და ქალაქი/სოფელი ჯგუფში (ყოველ 1000 კაცზე)

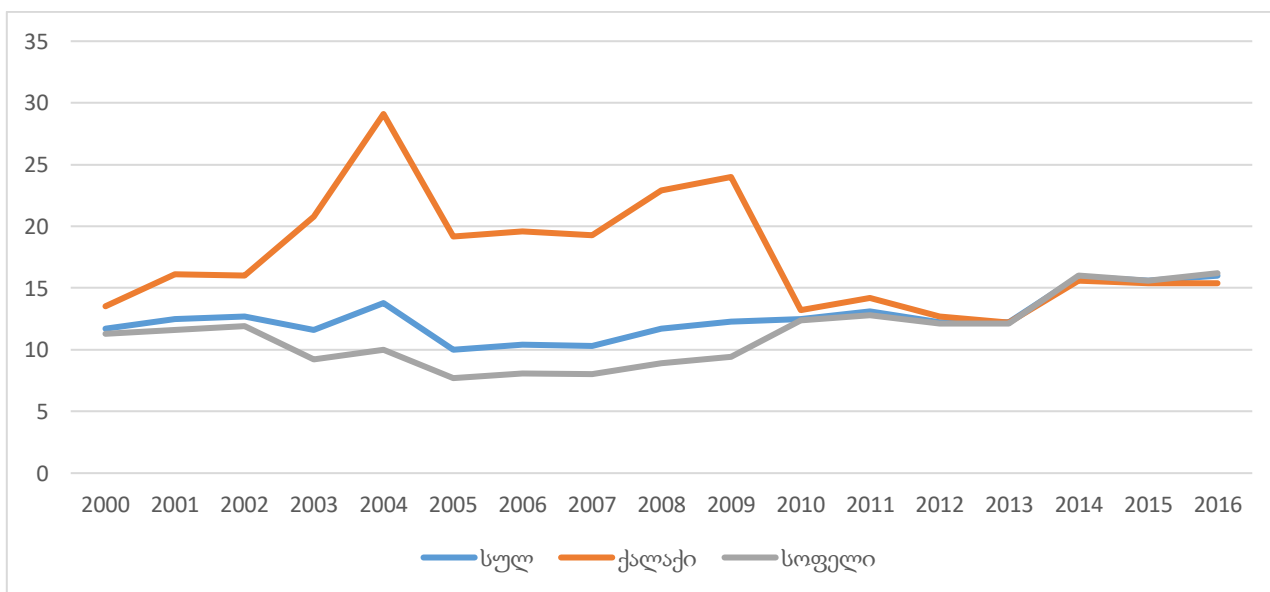
წყარო: საქსტატი

შობადობის ზოგადი კოეფიციენტები კახეთის მუნიციპალიტეტებში,

2000 - 2016 წლები (‰, ყოველ ათას კაცზე)

	ახმეტა	გურჯაანი	დ.წყარო	თელავი	ლაგოდეხი	საგარეჯო	სიღნაღი	ყვარელი
2000	3.20	7.40	9.97	8.20	9.40	8.50	6.20	6.70
2001	16.70	6.90	10.10	7.70	8.50	8.10	5.70	6.70
2002	12.20	6.80	10.20	7.10	7.60	8.00	5.20	6.10
2003	10.20	5.90	10.20	6.80	7.40	7.60	4.70	5.60
2004	13.20	8.50	8.30	8.80	10.80	12.00	7.90	6.30
2005	8.10	8.30	8.90	7.90	10.70	9.90	6.90	6.70
2006	9.10	9.80	7.50	9.70	11.20	9.70	7.20	9.40
2007	9.00	10.10	8.90	10.30	11.90	10.40	7.60	10.10
2008	9.70	11.50	11.40	12.50	13.80	14.20	10.50	11.70
2009	10.40	12.80	13.40	12.90	14.90	14.90	11.20	12.80
2010	11.70	12.90	13.00	13.10	13.80	14.70	12.10	12.80
2011	11.30	10.60	10.50	11.20	13.30	14.10	9.40	10.50
2012	11.80	11.30	10.00	11.90	12.10	16.00	9.00	12.00
2013	12.40	11.30	10.90	12.70	13.30	15.20	10.40	12.30
2014	17.09	14.50	16.50	17.10	17.70	19.10	13.10	15.50
2015	15.50	15.00	16.40	16.10	16.80	18.20	14.10	16.60
2016	15.30	13.00	15.80	15.40	16.70	17.90	14.00	15.90

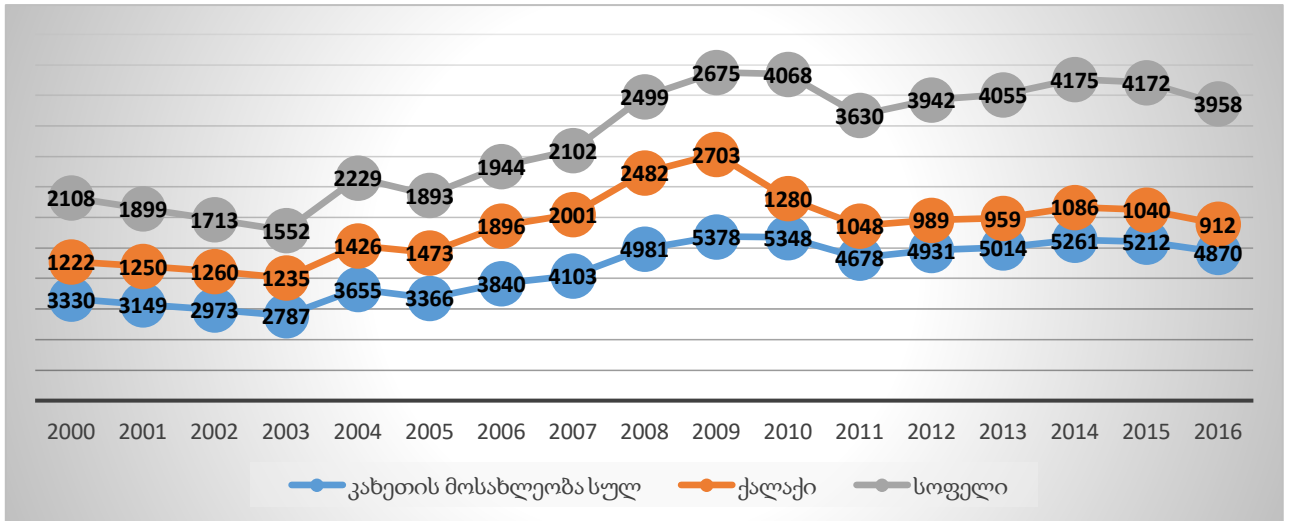
წყარო: საქსტატი

გრაფიკი 3. კახეთის მოსახლეობის მოკვდაობის კოეფიციენტები რეგიონულ და ქალაქი/სოფელი ჰრილში,

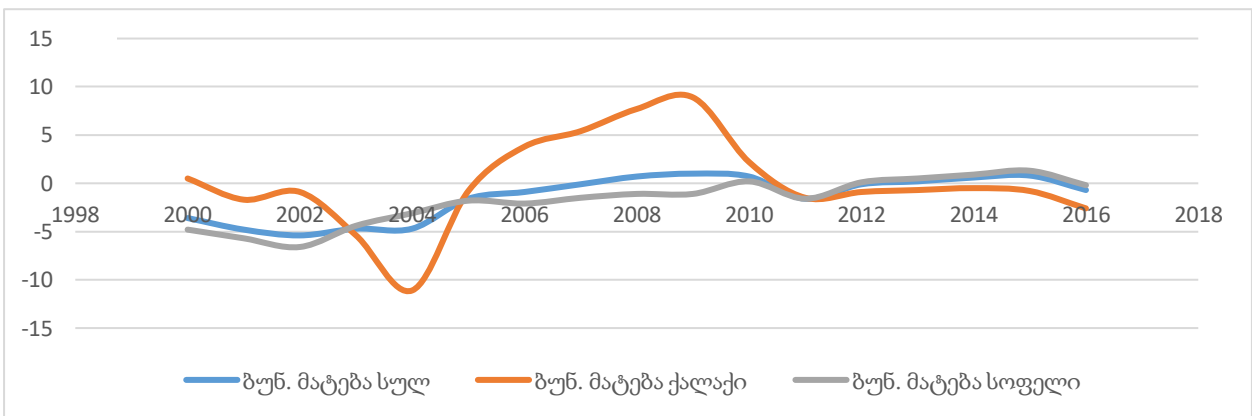
2000-2016 წლები (ყოველ ათას კაცზე)

წყარო: საქსტატი

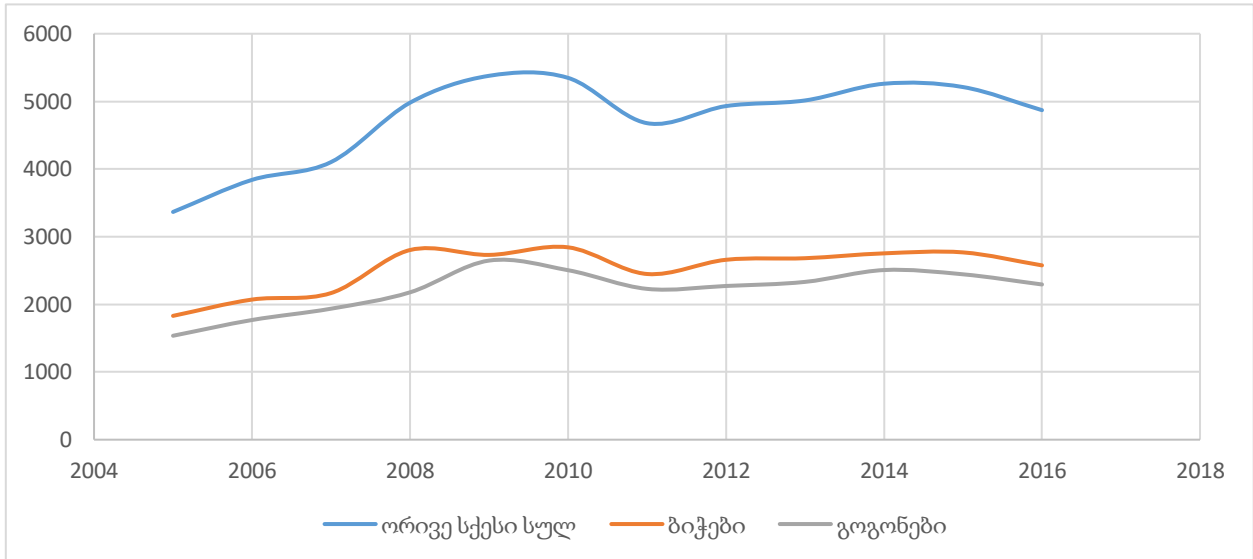
გრაფიკი 4. კახეთის მოსახლეობის ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი რეგიონულ და ქალაქი - სოფელი ჭრილში, 2000-2016 წწ (ყოველ ათას კაცზე, ‰)

წყარო: საესტატი

გრაფიკი 5. ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა 2000-2016 წლებში კახეთის რეგიონში

წყარო: საესტატი

გრაფიკი 6. ცოცხლადშობილთა რიცხოვნობის ტენდენცია კახეთის რეგიონში, 2005-2016 წწ

წყარო: საქსტატი

ცხრილი 5

ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა კახეთის რეგიონში, ქალაქი/სოფელი ჭრილში, 2005-2016 წწ

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
სულ	ორივე სქესი	3366	3840	4103	4981	5378	5348	4678	4931	5014	5261	5212	4870
	ბიჭები	1830	2071	2167	2803	2731	2843	2449	2659	2682	2754	2768	2576
	გოგონები	1536	1769	1936	2178	2647	2505	2229	2272	2332	2507	2444	2294
ქალაქი	ორივე სქესი	1473	1896	2001	2482	2703	1280	1048	989	4055	1086	1040	912
	ბიჭები	794	1008	1068	1389	1359	646	532	524	2185	569	533	459
	გოგონები	679	888	933	1093	1344	634	516	465	1870	517	507	453
სოფელი	ორივე სქესი	1893	1944	2102	2499	2675	4068	3630	3942	959	4175	4172	3958
	ბიჭები	1036	1063	1099	1414	1372	2197	1917	2135	497	2185	2235	2117
	გოგონები	857	881	1003	1085	1303	1871	1713	1807	462	1990	1937	1841

წყარო: საქსტატი

კახეთის მოსახლეობაში ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა რეგიონობის მიხედვით, 2005-2016 წწ

რეგიონობა	2005	2006	2007	2008	2009	2010
კახეთი	3366	3840	4103	4981	5378	5348
1	2113	2254	2496	2746	2820	2706
2	930	1111	1164	1598	1771	1884
3	246	347	334	479	581	586
4	54	87	72	111	137	117
5+	23	41	37	47	69	55
უცნობი	0	0	0	0	0	0
რეგიონობა	2011	2012	2013	2014	2015	2016
კახეთი	4678	4931	5014	5261	5212	4870
1	2207	2281	2157	2185	2148	1909
2	1750	1837	1979	2039	1904	1768
3	556	617	659	796	868	876
4	108	130	161	168	220	228
5+	57	66	58	69	66	89
უცნობი	0	0	0	4	6	0

წყარო: სავსტატი

კახეთის მოსახლეობაში ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა რეგიონობისა და სქესის მიხედვით მუნიციპალიტეტების ჭრილში, 2016 წ

	ორივე სქესი	ბიჭები	გოგონები		ორივე სქესი	ბიჭები	გოგონები		ორივე სქესი	ბიჭები	გოგონები
კახეთი	4870	2576	2294	გურჯაანი	696	368	328	საგარეჯო	936	510	426
1	1909	1001	908	1	275	158	117	1	313	164	149
2	1768	918	850	2	265	127	138	2	354	184	170
3	876	490	386	3	124	65	59	3	206	128	78
4	228	122	106	4	26	14	12	4	59	31	28
5+	89	45	44	5+	6	4	2	5+	4	3	1
უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0
ახმეტა	509	271	238	დედოფლისწყარო	333	174	159	სიღნაღი	413	232	181
1	179	98	81	1	126	67	59	1	178	93	85
2	168	84	84	2	106	54	52	2	142	86	56
3	97	54	43	3	68	35	33	3	64	38	26
4	39	21	18	4	19	11	8	4	17	11	6
5+	26	14	12	5+	14	7	7	5+	12	4	8
უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0
თელავი	814	400	414	ლაგოდეხი	697	378	319	ყვარელი	472	243	229
1	358	179	179	1	274	141	133	1	206	101	105
2	314	149	165	2	258	145	113	2	161	89	72
3	108	58	50	3	124	67	57	3	85	45	40
4	28	12	16	4	25	16	9	4	15	6	9
5+	6	2	4	5+	16	9	7	5+	5	2	3
უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0	უცნობი	0	0	0

წყარო: სავსტატი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Nino Mateshvili

ChildBirth Trends in Georgia from 2000s until Today, Kakheti Example

Department of Demography and Human Geography

Master thesis is submitted to obtain the degree of Master in Demography and
Population Geography

Supervisor: Vaja Lortkipanidze

Tbilisi 2017